ВИДАВНИЦТВО ГРАМОТА

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Мар'яна ЗАХАРІЙЧУК
Марія ІВАНЧУК

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

ЧАСТИНА ДРУГА

2

2025
ЧАСТИНА ДРУГА
УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ
Мар'яна ЗАХАРІЙЧУК
Марія ІВАНЧУК
2

Мар’яна Захарійчук

«Українська мова та читання»
підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах)

Частина друга
Читання

Видавництво «Грамота»
2025

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
ПРАПОР УКРАЇНИ

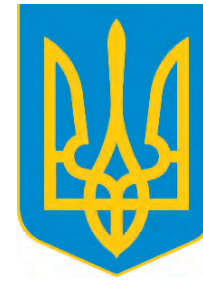

ДЕРЖАВНИЙ
ГЕРБ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика *Михайла Вербицького*
Слова *Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

УДК 811.161.2(075.2+076)
З-38

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ МОН України від 21.02.2025 № 345)

Умовні позначення:

 — робота в групах;

 — робота в парах;

 — літературні терміни;

 — театралізація;

 — словник.

Захарійчук М., Іванчук М.

З-38 Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина друга : Читання. Київ : Грамота, 2025. 160 с.

ISBN 978-617-559-026-3
ISBN 978-617-559-028-7 (частина друга)

Підручник розроблений відповідно до Державного стандарту початкової освіти, типової освітньої програми мовно-літературної галузі *(програма колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко)*.

Зміст видання подано за розвивально-продуктивним інтегративним підходом, що дає можливість формувати ключові та предметні компетентності.

УДК 811.161.2(075.2 + 076)

ISBN 978-617-559-026-3
ISBN 978-617-559-028-7 (частина друга)

© Захарійчук М. Д., Іванчук М. Г., 2025
© Видавництво «Грамота», 2025

За типовою освітньою програмою мовно-літературної галузі колективу авторів під керівництвом *О. Я. Савченко*.

Любі дівчата та хлопці!

Вітаємо вас, ви знову разом!

Перед вами новий підручник із читання. Перегорніть сторінки, розгляньте, що на них зображено. Тут ви побачите тексти для читання, репродукції картин українських художників і художниць, багато малюнків, кросвордів, ребусів та інших мовних ігор. Ми не забули й про ваш настрій, а тому пропонуємо послухати українські пісні (колискові, щедрівки, веснянки, заклички) у виконанні професійних музикантів, а також ваших ровесників чи ровесниць.

Ми впевнені, що кожний / кожна з вас уже вміє добре й виразно читати. Пропонуємо тексти про простори нашої держави — від безмежних степів Донеччини, Херсонщини до величних Карпат. Ви дізнаєтеся про найбільші свята України: Різдво й Великдень, День козацтва та День захисників і захисниць України. Ознайомитеся із життям ровесників і ровесниць, які поділяться з вами своїми мріями та секретами.

Читаючи тексти про рідних, друзів і близьких людей, ви збагнете, що їх треба не тільки любити, а й берегти, поважати, допомагати їм.

Ви навчитеся ще краще читати, досліджувати тексти, відкривати секрети багатства української мови, «малювати» словами красу навколишнього світу. Створюватимете кадри до мультфільмів, казки, загадки, листівки до свят. Вас чекає цікава й захоплива робота. Сподіваємося, що підручник вам сподобається та допоможе в навчанні.

Бажаємо успіху!

Авторки

Розділ 1. Родина, родина — це вся Україна...

Прочитай вірш. Вивчи його напам'ять.

ОДНА УКРАЇНА

Країн є багато на світі,
Та тільки одна Україна!
Це там, де волошки у житі,
Це там, де моя Батьківщина.
Де птахи у небо летять
І струшують легкі пір'їнки,
Де друзі горою стоять,
Де в квітах сховались домівки.

Ю. Хандожинська

Текст — це поєднані за змістом речення, розміщені в логічній послідовності.

У тексті завжди про щось або про когось повідомляють, розповідають. Це ***те́ма*** тексту.

Дослі́дження — це вивчення чого-небудь або кого-небудь. Це пошук нових знань.

Розгляньте схему. Обговоріть її зміст.

Вірші, оповідання, казки.

Заголовок — назва тексту або його частини.

ТЕКСТ

Основна (головна) думка — це те головне, що автор / авторка хоче сказати.

Автор / авторка — це письменник / письменниця.

Вірш — невеликий поетичний твір, написаний ритмізованою мовою, найчастіше з римуванням рядків.

Ри́ма — співзвучність слів у кінці віршованих рядків.

Досліджую текст

- Чи має вірш заголовок? Прочитай його. Чи можна передбачити зміст тексту за заголовком? *(Заголовок підказує, про що йтиметься в тексті.)* Про що йдеться у вірші?

Батьківщина — це **основне, опорне (ключове)** слово в цьому вірші. Інші слова «об'єднуються» біля опорного.

- Прочитай текст.

Україна — це незалежна держава. Кожна держава має власні **державні** символи — ознаки рідного краю. Україну по всьому світу представляють **золотий тризуб, синьо-жовтий прапор** і **Державний Гімн.**

Народні символи України

- Які ще символи ти знаєш? Розкажи.

Прочитайте повідомлення Медіагіда.

— Вітаю тебе! Я Медіагід. Англійською мовою слово *гід* означає «екскурсовод». Медіа — це те, що зберігає для нас інформацію. Я ознайомлю тебе з найцікавішою інформацією! Підкажу, де її знайти, як дослідити та як із нею працювати. А тепер разом із Соколом ти побуваєш в окремих куточках нашої держави, отримаєш нову інформацію про величну, красиву та незалежну Україну.

Слухаю, міркую, відтворюю.

МАНДРІВКА УКРАЇНОЮ

Добре Соколові: розпростер крила та й полетів над Україною. Летить над лісами Полісся. Бачить хвойні ліси, бори, а далі й листяні — діброви, березняки, липняки. Ось перед ним — поля, мов широкі полотна. І знову ліс, а потім широкий лісостеп. Он які пагорби, гаї...

А ось і степ! Безмежний, грайливий, сяйливий. Він хвилюється пшеницею, золотиться соняхами, аж міниться степовою травою!

Нарешті море! Найсиніше у світі Чорне море. І берег України, і кораблі, і чайки, і гори скелясті.

Просить Чайка Сокола:

— Покажи мені Карпати. Я так мрію побачити ці гори.

І полетіли вони далеко-далеко. Долетіли до високих Карпат. Вони вкриті могутніми деревами...

— Подивися, сестро, — мовив Сокіл. — Он на найвищій горі Говерлі майорить синьо-жовтий прапор. Яка ж гарна наша Батьківщина *(за Д. Чередниченком)*.

Досліджую текст

- Розглянь світлини тих місць України, які побачили Сокіл і Чайка.

- Прочитай речення про кожну з них.
- Що майорить на горі Говерлі? Прочитай.
- Створи малюнок до підкреслених речень у тексті.
- Прочитай слова, виділені блакитним кольором, за абеткою.

- Слухаю, міркую, відтворюю.

НАША МОВА

Прислу́хайтеся: навколо вас постійно звучить мова. Ми всі так звикли до цього, що майже не помічаємо. Але так було не завжди. Мова первісних людей була дуже бідною. Слів було мало, більше рухів і жестів.

Минали століття: ставали іншими люди, змінювалася і розвивалася мова. А потім сталася визначна подія: люди винайшли письмо. Це сприяло розвитку багатьох наук, мистецтва, культури та мови.

Скільки існує мов у світі? Вважають, що від шести до семи тисяч. Одна з них — українська мова — багата, розвинена, мелодійна. Вона звучить у піснях, віршах, казках та оповіданнях.

Щоб вільно й правильно розмовляти, треба наполегливо:

1. Засвоювати правила —	опановувати рідну мову.
2. Читати, запам'ятовувати нові слова —	збагачувати своє мовлення.
3. Вивчати вірші, усну народну творчість —	розвивати пам'ять, мислення, уяву.

А ще треба бути залюбленим у рідну мову, берегти її та піклуватися про неї. І тоді, послухавши вас, хтось скаже: «Як прекрасно звучить українська мова!» *(за А. Коваль)*.

Прочитайте повідомлення Медіагіда. Чим воно вас зацікавило?

— Сучасна українська мова має близько 256 тисяч слів. Найбільша кількість слів починається на літеру ***п***. Найменш уживаною літерою українського алфавіту є літера ***ф***. А ще є дуже «молода» літера ***ї*** — символ унікальності української мови.

Слухаю, міркую, відтворюю.

МУДРА МОВА

Коли хлопчики гралися в піратів, Тарас похвалився:

— А в мене є справжній морський бінокль.

— Ой, завтра принеси! Ти пообіцяй! — наполягав Микола. — Слово не горобець…

Тарас прийшов додому засмучений, бо бінокля в нього не було, і питає в бабусі:

— А що це означає: «Слово не горобець»?

— Це така приказка є: *«Слово не горобець: вилетить — не піймаєш»*. Тому перед тим, як щось сказати, добре подумай. Мудрих приказок люди за віки придумали безліч. Про базік і торохтіїв з осудом кажуть: *«Довгим язиком тільки полумиски лизати»*. Людей розсудливих сприймають із повагою: *«Хто мовчить, той двох навчить»*. Дуже цінують привітне, ґречне слово. А про зле спадає на думку приказка: *«Гостре словечко коле сердечко»*. Наша мова дуже мудра. Нею потрібно пишатися, берегти її і старанно вивчати…

— А що я хлопцям скажу про бінокль? — спитав Тарас.

— Я вважаю, що чесна людина має зізнатися, що через хвалькуватість сказала неправду. Вибачся перед товаришами. Це буде тобі наука, бо, як кажуть, брехнею весь світ перейдеш, та назад не вернешся *(за А. Григоруком)*.

Ґре́чний — чемний, увічливий.

Досліджуємо текст

- На скільки частин можна поділити текст *(с. 9)*? Де відбуваються події в першій частині? Назвіть імена хлопців, які ведуть розмову. Прочитайте їхню розмову в особах.

Між ким відбувається розмова в другій частині тексту? Прочитайте цю частину тексту в особах. Чому бабуся назвала нашу мову *мудрою*?

Спілкуймося красно

Правильно використовуй сполучення слів: ***подякуйте (подякуй) мені***, а не *подякуйте (подякуй) мене*; ***вибачте (вибач) мені***, а не *вибачте (вибач) мене*.

- Розгляньте схему й обговоріть її зміст.

Ýсна наро́дна тво́рчість — це твори, що складені народом.

Прислі́в'я та ***приказки́*** — це короткі мудрі народні вислови повчального змісту, життєві поради.

- Прочитай у тексті «Мудра мова» прислів'я, які говорила бабуся *(с. 9)*. Вивчи одне напам'ять. Поясни зміст.
- Прочитай прислів'я.

Без сім'ї та роду немає нації, народу. Дерево тримається корінням, а людина — сім'єю. Шануй батька й неньку — буде тобі скрізь гладенько. На чорній землі білий хліб родить. Книжка — міст у світ знань. Золото добувають із землі, а знання — з книжки. У книжці шукай не букви, а думки *(нар. тв.)*.

- Поясни значення кожного прислів'я. Вивчи два напам'ять *(на вибір)*.

- Прочитай вірш.

МАМА

Ще в колисці немовля
Слово «мама» вимовля.
Найдорожче в світі слово
Так звучить у рідній мові:

Мати, матінка, матуся,
Мама, мамочка, мамуся!
Називаю тебе я,
Рідна ненечко моя!

В. Гринько

Досліджую текст

- Хто є авторкою вірша *(с. 11)*? До кого вона звертається? Чи відображає заголовок зміст тексту?
- Які почуття висловлює авторка до мами? Прочитай слова та сполучення слів, якими вона виражає любов і повагу до неї. Як ти звертаєшся до своєї мами?
- Як називаємо пісні, що мама співає дитині перед сном?

- Послухай за QR-кодом колискову у виконанні народної артистки України Н. Матвієнко.

Прочитайте повідомлення Медіагіда. Що нового ви дізналися з прочитаного?

— Колись давно з'явилася пісня. Її мелодія була ***тихою, ніжною, мирною, спокійною***. Цю пісню наспівувала мама маленькій дитині. Згодом таку пісню назвали ***колисковою,*** а ще ***колиханкою, колисанкою***. Люди складали й передавали пісні з уст в уста. Тому їх називали ***народними***. Є колискові й ***авторські (літературні)***. Колискові можуть мати заспів і приспів. Українські колискові — наймелодійніші у світі.

- Прочитай слова, виділені блакитним кольором. Як потрібно читати (співати) колискові?

Строфа́ — це певна кількість віршованих рядків (два й більше), які поєднані між собою римами й інтонацією.

- Скільки строф є у вірші «Мама» *(с. 11)*?
- Прочитай колискову.

заспів

Ой ну, коте-коточку,
Не йди рано в садочок,
Не полохай галочок,
Нехай зів'ють віночок.

приспів

А-а-а-а. А-а-а-а.
Ой люлі-люлі-люлі.

- Прочитай заспів колискової.
- Прочитайте приспів.
- Вивчи колискову напам'ять, розкажи родині. Розпитай у своєї мами, які колискові вона тобі співала.

- Слухаю, міркую, роблю висновки.

СЕСТРА

Бобочел посварився з друзями. Сидить і плаче.

І тоді на плече бідоласі Бобочелу лягає м'яка рука сестри. Вона тихо-тихо питає:

— А чого ви посварилися?

— З ким?

— Не знаю. Бачу: з кимось посварився.

— Як бачиш?

— Твої очі про це говорять.

Може, тому, що сестра спитала тихо, майже пошепки, я починаю так само розповідати про все: не забив м'яч у ворота, сварка з друзями, образа... І — диво-дивне! Розповідаю і розумію, що не так воно вже й страшно. Що було — те спливло.

Починаю нову гру! Я радію, усміхаюся. От що значить сестра! Люблю її. Дякую-ю-ю-ю! *(за Й. Друце)*.

Досліджую текст

Як звати хлопчика, з яким ви познайомилися? Що з ним сталося? Кому він розказав про сварку з товаришами? Як можуть розвиватися події далі? Запропонуйте своє продовження тексту.

- Розглянь ілюстрацію до тексту *(с. 13)*. Відтвори текст, який відповідає змісту малюнка.

Прочитайте текст, позначений зеленою рискою, в особах, дотримуючись відповідної інтонації та сили голосу.

Пригадайте зміст оповідання «Сестра» *(с. 13–14)*.

Як можна виправити ситуацію, коли хтось із кимось посварився? Виберіть варіант: *попросити вибачення, промовити мирилку, промовчати*.

Мири́лки — короткі, ритмічні вірші або пісні для примирення після сварки чи обра́зи. Мирилки є ***народні*** й ***авторські (літературні)***.

- Прочитай мирилку. Вивчи її напам’ять.

Я мирюсь, мирюсь, мирюсь,
І з тобою не сварюсь. [– • | – ́ | = •]
А якщо я посварюсь, [• | – • | = ́ =]
У калюжі опинюсь! [– • | = ́ | = •]

- Ти вивчив / вивчила авторську чи народну мирилку?
- Розглянь малюнок. Що роблять діти, коли миряться? Покажи.
- Яких слів стосуються схеми, подані біля мирилки?
- Прочитай мирилку.

Ти не плач, не плач, не плач,
І скоріш мене пробач,
І на мене ти не сердься,
Бо у тебе добре серце.
Будемо завжди дружити
І ніколи не сваритись!

В. Гринько

- Яке прохання висловлено в мирилці? Ця мирилка є народною чи авторською?
- Які мирилки ти знаєш?

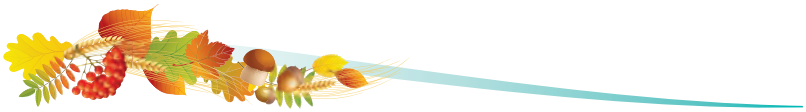

- Прочитай текст виразно.

ВІДГАДАЙ...

Хто клопочеться із ранку,
Хто готує нам сніданки,
І вечері, і обіди?

Хто пухкі пече бісквіти?
Пиріжки, торти, млинці,
Варить борщ та голубці?
Хто у світі найрідніший,
Найдорожчий, наймиліший?
Хто дитинку нагодує,
Приголубить, поцілує?
Хто синця загоїть й рану?(...)

Т. Лисенко

Бісквіт — солодка випічка.

- Прочитай заголовок *(с. 19)*. Що можна відгадувати?

За́гадка — це невеликий твір, у якому описано предмет, явище, подію, але не названо його / її. Опис — це ***слова-підказки***, які допомагають відгадати загадку. Загадки є ***народні*** й ***авторські (літературні)***.

Кросворди, ребуси, шаради, акровірші теж містять загадки.

Розгляньте схему й обговоріть її зміст.

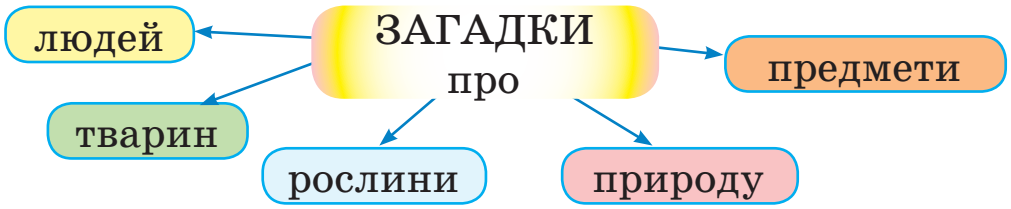

- Відгадай загадки.

Пухнастий клубочок.
Лежить і муркоче.

Скатертина біла.
Увесь світ накрила.

Досліджую текст

- Про кого йдеться у вірші «Відгадай…» *(с. 15–16)*? Хто може турбуватися зранку про тебе? Розкажи. Як описано цю працю? Якими словами авторка виражає свою любов до головної героїні / головного героя? Прочитай.
- Про що йдеться в загадках, які ти прочитав / прочитала? До яких видів загадок вони належать?

- Прочитай загадку.

Кучері зелені має,
В землю довгий ніс ховає.
А для зайчика вона —
Мов цукерочка смачна.

В. Паронова

- Хто написав цю загадку? Як називаємо такі загадки? Які описові слова допомогли тобі відгадати загадку?
- Розглянь малюнки. Як називаємо одним словом ці предмети?

Прочитайте виразно одне одному акровірш. Складіть із виділених букв відгадку.

Барвами ніжними сяє,
Усмішки в нас викликає,
Знову у травні буяє
Озеро духмяних зірочок.
Кущ цей називається … .

Т. Лисенко

- Розгадай ребуси.

- Слухаю, визначаю те, чого немає насправді.

ЛІТНІЙ ВЕЧІР

Дід бере ґирлиґу й виходить із хати. Я за ним.

— Дідусю, а скільки дасте мені кавунів — скільки донесу?

— Скільки донесеш.

— А дині у вас є?

— Є і дині, і всяка всячина.

— То я прийду, діду!

А тут ще лелека на хаті. Піднімаю голову на лелеку.

Цей наш лелека — злодій. Увечері він краде зорі з неба. Стоїть на хаті на одній нозі, підніме голову до вечірнього зоряного неба — шия довга, дзьоб до зір — та й хап зорю. Зоря гаряча, застрягає в горлі, лелека ковтнути не може, студить зорю, клекіт із горла — кла-кла-кла. Це вже я добре помітив, що

цілу весну й літо наш лелека спить на одній нозі. Друга нога в нього відпочиває. Вона в нього для Африки. Прилітає в Африку, стає на ту ногу, що відпочила, а іншу підгинає. Так і живе: одна нога — для Африки, інша — для нашої хати.

А над нами — синє небо. Небо домашнє, як чорнобривці. Мами вдома немає, а небо є. Люблю небо найбільше тоді, коли прилітає лелека до нашої хати, і дід іде до хати з ґирлиґою за плечима. Я люблю небо в нас над хатою і над мамою небо люблю *(за М. Вінграновським)*.

Ґирли́ґа — ціпок.

Те, чого немає насправді, вигадку називаємо ***небили́цею***. Це дотепне оповідання (його частина) чи вірш розважального змісту. Небилиці, або небувальщини, є ***народними*** й ***авторськими (літературними)***.

- Яку частину тексту можна назвати *небилицею?* Хто це розповідає?
- Розглянь малюнок. З'ясуй, чи відповідає зміст малюнка змісту тексту.

Досліджую текст

- Яку пору року відображено в тексті *(с. 15–16)*? Назви́ персонажів тексту. Які стосунки між дідусем та онуком?

Прочитайте частину тексту, позначену блакитною рискою, в особах. Дотримуйтеся відповідної інтонації, сили голосу. Чиї слова треба читати з більшою силою голосу, дзвінко? Яким голосом треба читати слова дідуся?

- Доведи або спростуй думку, що текст, позначений зеленою рискою, є вигадкою, фантазією хлопчика.

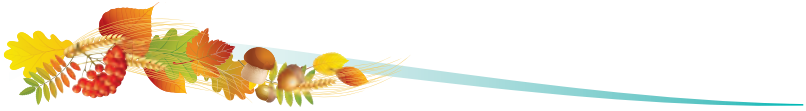

Прочитай текст.

НАЙКРАЩИЙ ТАТУСЬ

Казка

— Завтра йдемо з тобою рибалити! — сказав тато-єнот синові Євгенку.

— Ура! — закричав єнотик Євгенко.

З блискучими від щастя очима Євгенко вибіг у садок. Велика бабка сіла біля нього на ромашку.

— А я рибалити завтра йду! — не стримавсь і похизувався єнотик.

Згодом він побачив павучка, що сидів у центрі чудового тонесенького павутиння.

— А я рибалити завтра йду! — радісно прошепотів єнотик.

І з усіма Євгенко ділився своїм щастям. Навіть коли над садком з'явилася хмара й із неї ринула злива, Євгенко підняв мордочку та весело закричав:

— Я рибалити завтра йду!

А надвечір у Євгенка піднялася температура. Мама вклала його в ліжко, закутала теплою ковдрою. Раненько Євгенка збудило якесь шарудіння. Це тато крався повз ліжко. Потім рипнули вхідні двері, і стало тихо. Євгенко стримувався, стримувався, але врешті сльози таки покотилися з очей. «Цок-цок! Цок-цок!» — цокав годинник, а здавалося: «Ста-вок! Га-чок!» Раптом єнотик почув над собою татів голос:

— Ну як ти, синку?

— Тату, — здивувався Євгенко, — ти ж на риболовлю пішов! Я сам бачив!

— Та як же я без тебе піду? — і собі здивувався тато. — Домовились удвох, то вже тільки вдвох! А виходив я до дядька Бобра. Дав йому секретну приманку для риби.

— Ти в мене найкращий ТАТУСЬ у світі. А порибалити ми все ж таки підемо? — спитав радісний єнотик *(за Г. Маламедом)*.

Досліджую текст

- Назви́ персонажів казки *(с. 17–19)*. Який настрій був у Євгенка на початку казки? Що зіпсувало рибалку? Яка причина? Знайди відповідь у тексті, прочитай. Прочитай підкреслені речення з відповідною інтонацією. Прочитай останнє речення. Як ти думаєш, яку відповідь дасть батько-єнот на запитання сина? Хто перебуває в центрі уваги письменника?

Особа, що перебуває в центрі уваги письменника / письменниці, — це ***головни́й геро́й*** чи ***головна́ героїня тво́ру (персонаж)***. З головними героями / героїнями пов'язані основні події твору.

Розділ 2. Чаклунки осені портрет

Прочитайте назву цього розділу. Про яку пору року ви будете читати? Розгляньте портрети чаклунки осені. Чому її так назвали? Як змінювався портрет осені? Яким ставав її настрій? Чому?

- Розкажи, що б ти ще домалював / домалювала.
- Прочитай вірш, дотримуючись відповідної інтонації. Підкресли слова, які римуються. Вивчи напам'ять першу строфу вірша.

Шепіт, шелест, шерех листя...
Ходить осінь золотиста,
Жовтокоса, багряниста,
З тихим шумом падолисту.

Шелест, шурхіт по діброві...
Стиха осінь колискові
Шепче нам про неба просинь.
Шепче осінь. Шепче осінь...

Т. Корольова

Ше́рех — легкий шелесткий звук.

Розгляньте репродукцію картини.

- Яку пору року зображено на картині? Які кольори переважають? Який настрій створюють пейзажі осені?

Ю. Обертас. Осінь

Зображення природи називаємо ***пейза́жем***.

- Прочитай текст.

Ви знаєте, що художник / художниця передає красу природи фарбами, композитор / композиторка — музичними звуками, а письменники / письменниці описують незрівнянну красу природи особливими словами. Такі слова, наче яскраві звуки та фарби, малюють у нашій уяві різні о́брази. Ці слова називають ***о́бразними***.

- Створи кілька речень до кожного зображення осені *(с. 22)*.

- Прочитай вірш, передаючи інтонацією стурбованість і хвилювання бджілки.

Зажурилась бджілка,
Що робити має,
Бо у полі жовкнуть квіти,
Де медок збирає.
Де медок збирала —
Де вона гуляла,

Там ті квіти, ясні квіти
Осінь притоптала.
І зима надійде,
Вкриє гори й доли.
Хто заплаче за квітками,
Як не тії бджоли?

В. Гренджа-Донський

Досліджую текст

- На скільки частин можна поділити вірш *(с. 23–24)*? Чому? Доведи свою думку словами з тексту. Розглянь ілюстрації до тексту. Укажи, який малюнок відповідає кожній частині вірша.

Прочитайте повідомлення Медіагіда.

— Бджоли забезпечують людей медом. Вони живуть сім'ями. Спілкуються за допомогою рухів, жестів і спеціальних танців. Серед них є бджоли-сторожі, воїни, няньки, розвідниці, прибиральниці, будівельниці. Бджола має 5 очей. Комахи збирають пилок у кошик на задніх лапках. У пошуках нектару бджоли відлітають від вуликів на відстань до 10 кілометрів!

Обговоріть зміст повідомлення. Виберіть того, хто буде висловлювати ваші спільні думки, відповідаючи на запитання: • Чи є в цьому тексті нова для вас інформація? • Чи має цей текст образні, яскраві слова, вислови? • Які наведені в тексті цифри вас здивували?

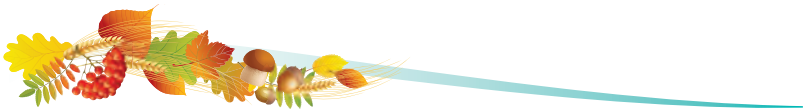

- Прочитай вірш повільно, швидше, дуже швидко.

Дзижчить над житом жвавий жук,
Бо жовтий він вдягнув кожух.

- Цей текст називаємо *скоромовкою*.

Скоромо́вки — римовані жартівливі вислови. Це гра слів і звуків для швидкого вимовляння та розвитку мовлення. Скоромовки є ***народні*** й ***авторські***.

- Хто дзижчав над житом? Вимов перший звук підкресленого слова в скоромовці.

Прочитайте скоромовку спочатку самостійно, тихо, потім швидше, дуже швидко.

Ґава ґаву запитала:
— Ти на ґанок не літала?
— Не літала я на ґанок,
То й проґавила сніданок.

Проґа́вити — через неуважність не помітити, не зробити чогось вчасно.

- Слухаю, міркую, відтворюю.

ДОЩ ДОЩИСЬКО

Дощ Дощисько ллє мов із відра. Вицокує підківками по даху, наче грає на цимбалах. А стихне трохи, озветься Сад Яблуненко: «Шу-шу-шум...»

«Невже вовки його злякаються? — думає Катруся. — Хтозна, чи їм і до саду закортить, бо що вони тут знайдуть?

Тато казав, що вони ходять лісом і шукають діда Оха. Отого зеленого-презеленого, що з казки. А навіщо їм Ох, вони й самі, певно, не знають. Просто треба ж колись і з ним познайомитися. А восени це робити найкраще».

Дивно Катрусі: а чого це найкраще? Скільки було в неї знайомств улітку? Та безліч! Вона вже звикла до них, і хочеться чогось нового. Нове завжди цікаве.

Он і хмари нові, загадкові... Зовсім не такі, як улітку. Що ж — літо десь подалося за Мурашині Гори. А може, і далі. А восени теж гарно. То нічого, що Дощ Дощисько розгулює. Без дощу — й осінь не осінь *(за Г. Кирпою)*.

Цимба́ли — музичний інструмент із натягнутими струнами.

Досліджую текст

- Де відбувається подія? Хто розмірковує про осінню погоду? Який висновок робить дівчинка про цю пору року? Який настрій твору? Яких казкових героїв згадує Катруся?

- Розглянь малюнок. Поміркуй, чи вдалося художниці відобразити дощовий настрій тексту.

Ка́зка — це народний або літературний твір про вигадані, фантастичні події.

Розгляньте схему. Прочитайте, що в ній написано.

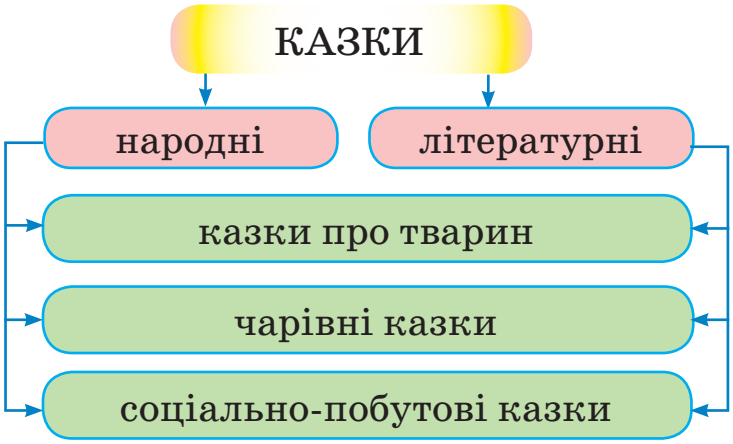

- Прочитай текст.

БАБИНЕ ЛІТО

1 Небо було похмурим кілька днів, але невдовзі знову вийшло сонце. Тільки кольори змінилися. Дерева стали жовтими, золотистими, оранжеви-

ми, червоними, бордовими й багряними, а небо — синім, як ніколи.

2 — Бабине літо — це найкращий час для малювання, — казала мама великої сім'ї кротенят.

3 Вона роздала дітям кольорові олівці й альбоми. Кротенята всілися на галявині, вибрали собі дерево, яке хотіли намалювати.

4 Згодом під деревами назбиралися цілі купи сухого листя. У сухому листі чудово бавитися. Навіть просто ходити, щоб воно голосно шурхотіло.

5 Бігаючи по листю, кротенята почали крутитися дзиґою. Вони перестрибували з купи на купу, підкидали листя догори. Мовчик любив клеїти з листя аплікації. Мудр розглядав найцікавіші листки під мікроскопом. Жужіка з Ерджікою придумали робити гірлянди. Ними прикрасили старий дуб.

6 Через ці кольорові гірлянди, горіхи, гриби та грушки, які білки сушили на зиму, голий осінній дуб виглядав як різдвяне дерево *(за М. і Т. Прохаськами)*.

Ба́бине лі́то — період теплої погоди восени.

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст *(с. 27–28)*? Коли та де відбуваються події? Визнач кількість абзаців у тексті. Назви́ ті абзаци, у яких є ознаки казковості. Поясни, чому в інших ці ознаки відсутні.

- Визнач настрій персонажів казки. Чи були у твоєму житті такі або інші осінні забави? Прочитай опис осіннього лісу.
- Як мама кротенят назвала цей період осені?
- Створи речення за текстом і малюнками.

Щоб прочитати текст виразно, потрібно дотримуватися пауз. ***Пауза*** — тимчасова перерва в мовленні. ***Малі паузи*** позначаємо так: | (після коми); ***великі*** — || (після двокрапки, тире); ***дуже великі*** — ||| (після крапки).

- Прочитай вірші.

ВВЕЧЕРІ

Пливе хмара — || сиза,| наче равлик.|||
Мов бджілка,| наробилася земля.|||
А вечір дибуляє,| як журавлик.|||
А матіола пахне,| як своя.|||

Г. Кирпа

Дибуля́ти — те саме, що й кульгати.

ХМАРИ

Ця хмара — ніби палац золотий.
А та — немовби хата з ластівками.
— Котру ти собі вибереш?
— А ти?
— Мені б оту, щоб так було, як в мами.

Г. Кирпа

- Скільки дітей спостерігає за хмарами? Прочитай текст, позначений блакитною рискою, виразно.

Розмову між двома або кількома особами називаємо ***діало́гом***.

Досліджую текст

- Продовж речення.

Ми прочитали ... . Авторкою віршів є ... . Тема віршів *(про що?)* ... . Образні слова ... . Настрій вірша «Ввечері» *(с. 29)* ... . Пауза — це ... .

- Визнач паузи у вірші «Хмари». Скільки в ньому великих пауз? Скільки в ньому речень із порівняннями?
- Розглянь світлини. Знайди рядки віршів, які наближені до змісту світлин.
- Прочитай два речення з порівняннями з вірша «Ввечері» *(с. 29)*.
- Створи речення з порівняннями за змістом світлин.

Розділ 3. Моя школа. Мої друзі

Прочитай вірш.

ВЕСЕЛИЙ ДЗВІНОК

Вересень. Стежка до школи.
Дзвонить веселий дзвінок.
І через луг, через поле
Сонце спішить на урок.

Сміх навкруги розсипає
Дружна учнівська сім'я.
Нас біля школи стрічає
Вчителька рідна моя.

Наче весела родина,
Знову заходимо в клас.
Знаєм, що це Батьківщина
Школу відкрила для нас.

М. Сингаївський

Досліджую текст

- Яка тема вірша *(с. 31)*? Який настрій вірша? Які слова використовує поет, щоб передати радісний настрій? Прочитай ці слова та сполучення слів.
- Як цей текст пов'язаний із подіями у твоїй сім'ї, у родинах твоїх друзів?
- Прочитай виразно другу та третю строфи вірша. Які образні слова й сполучення слів використовує поет, описуючи клас?
- У якій строфі йдеться про те, хто зустрічає дітей біля школи? Прочитай ці рядки вірша.
- Опиши свій вересневий день, коли ти йшов / ішла до школи.

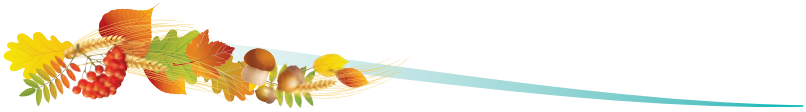

Прочитай текст.

МОЄ ЩАСЛИВЕ ЖИТТЯ

Даня — це дівчинка, яка живе в жовтому будинку на Хмільниках. Сьогодні вона з татом іде в нову школу.

— Тату, як ти думаєш, у мене будуть у цій школі друзі? — хвилювалася дівчинка.

— Звісно, — відповів тато. — Не переживай, усе буде добре.

Даня на перерві стояла осторонь і дивилася, як граються діти. Вона помітила дівчинку, що теж стояла сама. Даня підійшла до неї та спитала:

— Може, погойдаємося?

Елла-Фріда кивнула головою. Це так звали ту другу дівчинку. Потім вони гойдалися, аж поки не пролунав дзвоник на урок. Уроки закінчили-

ся, а вони залишилися, щоб ще погойдатися. Їм не хотілося розлучатися.

Даня була щаслива! Вона була щаслива, коли гойдалася з Еллою-Фрідою на гойдалці, коли вони разом гралися в кімнаті для розваг, коли вчителька дозволила їм сидіти за однією партою. І ще вона була щаслива, коли вчителька дозволила їм сісти поруч у їдальні. І коли на уроці фізкультури їх просили стати парами, вони відразу вибрали одна одну. Вона зраділа, коли їй дозволили піти в гості до Елли-Фріди. Кращої подруги не знайти в цілому світі!

А сьогодні виявилося, що Елла-Фріда переїжджає в інше місто! Їхнє знайомство так ощасливило Даню! А що тепер?

Даня розплакалася. На другий день вона знову плакала *(за Р. Лагеркранц, переклад українською Г. Кирпи)*.

Досліджую текст

- Де відбувається подія? Назви́ головних героїнь. Яка тема тексту, яка основна думка? Відтвори момент знайомства дівчаток. Знайди й прочитай ці речення. Коли Даня була щаслива? Прочитай.

- Прочитай продовження оповідання.

Одного дня тато приніс Дані листа. А там було написано:

Привіт, Даню!
Я дуже сумую.
Хочу тебе бачити.
Обіймаю.
Твоя Ема-Фріда

Привіт, Емо-Фріда!
Я теж дуже сумую.
І дуже хочу тебе бачити.
Твоя Даня. Обіймаю.

- Запропонуй своє продовження тексту.

- Прочитай текст.

ПРО ДРУЖБУ

В житті усім потрібна дружба:
І для розваг, і для журби, й для служби.
Із другом легше в світі жити,
Але й дружити треба вміти.

Слід другові допомагати,
В пригоді завжди захищати,
Слід жарти друга розуміти
Й самому жартувати вміти.

Коли ж якесь нерозуміння,
Потрібно виявить терпіння.
При сварці — швидше помиритись:
Не варто з друзями сваритись.

В. Остапчук

Досліджую текст

- Яка тема вірша? До чого закликає нас авторка? Як треба дружити? Прочитай ці рядки. Розкажи про свого друга / свою подругу. Прочитай останні два рядки. Що допомагає швидше помиритися?
- Послухай за QR-кодом «Пісню про дружбу».

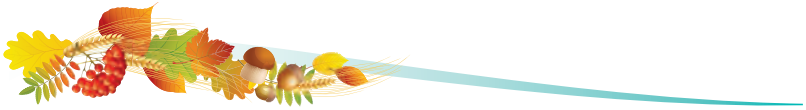

- Прочитай текст.

ГЛЕЧИКИ

Чарівна П'ятинка спускається на землю щоп'ятниці. Вона товаришує з дев'ятирічним Антоном, що живе в Дарниці, у Києві.

Цієї п'ятниці П'ятинка розповідає Антонові, що першим гончарем на світі був Бог, коли ліпив із глини людей.

— З глини бувають глечики, а не люди, — каже Антон.

— А ти знаєш, що людські серця дуже подібні до глечиків. — Так само, як і глечики, вони можуть

бути з тріщиною, надщерблені чи розбиті. Поки людина живе, її серце наповнюється добрими й поганими вчинками, знаннями, любов'ю, добротою, мудрістю, радістю, сумом, спогадами. Одні глечики повні по вінця, другі переливаються через край і діляться з іншими тим, що мають, а треті повні тільки до половини, а то й менше. Не можна, щоб наші глечики були порожніми.

Антон уявляє себе глечиком, повним молока. Коли Бог попросить його напитися, Антон наллє Йому повне горня. Бог вип'є молоко й скаже: «Дякую, що ти напоїв мене, бо я дуже хотів пити» *(за Дз. Матіяш)*.

Гле́чик — традиційний український кухарський посуд. Його ще називали *глек*, *гладушка*, *гладун*.

По́вні по ві́нця — до самого краю.

Досліджую текст

- Який жанр цього тексту: оповідання, казка, вірш *(с. 35–36)*? Назви́ імена персонажів. Із чим П'ятинка порівнює людське серце? Що уявляв Антон, слухаючи П'ятинку? Прочитай ці слова.

- Розглянь малюнки, прочитай написи над стрілками. Якою буде людина, якщо в її серці буде те, що написано над стрілками?

доброта знання мудрість радість сум праця

- Прочитай вірш мовчки.

НАЙБІЛЬШЕ Я ХОЧУ...

Найбільше я хочу,
щоб мир був на світі,
як небо у зорях,
а сад наш у цвіті.
Найбільше я хочу,
щоб сонце щоранку
зі мною віталось,
присівши на ґанку.
Найбільше я хочу,
щоб рідна матуся
всміхнулась мені,
коли я усміхнуся.

М. Сингаївський

Досліджую текст

- Прочитай вірш виразно. Хто є його автором?
- Перелічи бажання поета. Чи збігаються вони з твоїми?

Розгляньте малюнки *(с. 37)*. Порівняйте зображене до війни та під час війни. Що приносить війна людям, природі, усьому довкіллю?

- Розкажи про своїх рідних, близьких чи знайомих, які боронять Україну.
- Вивчи вірш напам'ять.

- Прочитай легенду.

1 жовтня — свято Покро́ви Пресвятої Богородиці, або Покрови. Для українців це одне з найбільших осінніх релігійних свят. Існує легенда, що на місто Константинополь (тепер це місто Стамбул) напали завойовники. Життя мешканців міста було в небезпеці. Люди заховалися у великому храмі й молилися. Пресвята Марія почула їх і накрила населення міста своїм покро́вом. Ворог був розгромлений, а люди дякували Святій Марії.

Українські козаки вірили, що Покрова охороняє їх, а Пресвяту Богородицю вважали своєю заступницею і покровителькою. 1 жовтня Україна святкує День захисників і захисниць, День українського козацтва.

Покро́ва — християнське народне свято.
Накри́ти покро́вом — захистити.

Леге́нда — один із жанрів усної народної творчості, розповідь про давноминулі події релігійного змісту, фантастичні оповідання про тварин і рослини.

Досліджую текст

- Яку нову інформацію ти отримав / отримала, читаючи цей текст? Які слова та сполучення слів ти не зрозумів / не зрозуміла?
- Знайди історичну дату, наведену в тексті. Прочитай.
- Прочитай вірш.

Козацтво — слава України
І наша гордість назавжди!
Всіх ворогів вони долали,
Всі землі наші зберегли,
Завжди від лиха захищали
І гордо прапор наш несли!

М. Мирна

- Що ти знаєш про козаків? Які подвиги вони здійснили? Прочитай у вірші.

Прочитайте розповідь вашої ровесниці. Зверніть увагу на заголовок тексту.

ДРУГИЙ ДЕНЬ ВІЙНИ

— Ми сьогодні провели тата захищати наших людей. Він — суперсильний! Я намалювала тата як астронавта й поклала малюнок йому в кишеню.

А потім написала:

«Любий астронавте!

Якщо ти хоч раз бачив світанок, то не можеш не повірити, що ранок усесильний. Як і ти, астронавте! Чуєте там, на небі? Ми в нашій країні дочекаємося світанку. Маю лише прохання: *швидше закінчіть цю ніч. Астронавте, кинь із космосу найбільший метеорит на все зло, щоб воно, як у казці, раз — і зникло за вітром! Назавжди! Обіймаю. Твоя доня» (за О. Лущевською).*

Астрона́вт — людина, яка здійснює політ у космос.

Метеори́т — тверде тіло космічного походження, що впало на поверхню Землі.

- Як ти розумієш зміст речень, виділених блакитним кольором?
- Прочитай підкреслену частину речення. Яке прохання має дівчинка? Яку ти маєш мрію? Розкажи.

- Прочитай вірш.

Щира подяка вам, наші герої!
Ворога знищите ви у двобої.
Вами пишаємось й вірим безмежно!
Будемо вільні ми і незалежні!

Т. Строкач

- Вивчи вірш напам'ять. Розкажи родині.

Прочитай казку.

ХОМ’ЯЧОК РУДОЛЬФ

Рудольф був чудовим майстром осіннього та зимового затишку. Свою нірку він заповнив припасами, а кілька днів тому міцно замкнув двері до свого помешкання. Хом’ячок умостився в улюбленому кріслі-гойдалці, звісив куценькі задні лапки, а передні склав на товстенькому животі. Він заплющує маленькі очі та двічі глибоко зітхає. Усе зроблено! Тепер майже п’ять місяців можна відпочивати, спати, мріяти та жувати то ту, то іншу смакоту. А якщо Хом’ячок іноді занудьгує, то від цього також є засіб — книжка. Рудольф любить читати.

Минулої зими в нього гостювала маленька землерийка. Її кімнатка із сухих бур’янців була зліва. Цього року вона не прийшла. Шкода, Рудольфу так хотілося мати домашнє товариство, аби було з ким перекинутися словом, пригостити зернятами. «Мабуть, вона викопала собі м’яку й теплу нірку, — подумав він. — Ох, і гарна ж буде зима!» *(за Е. Мозером, переклад українською Н. Ваховської).*

- Що міг згадати Рудольф про минулий рік? Пофантазуй.

Досліджую текст

- Прочитай перший абзац тексту *(с. 41)*. Яку пору року описано? Про що йдеться в другому абзаці? Відтвори його, указавши, як Рудольф підготувався до зими. Хто гостював у Рудольфа минулої зими? Розкажи.

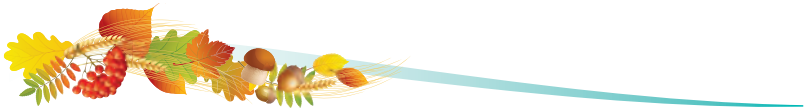

- Прочитай вірш.

Я СЬОГОДНІ ПАСТУШОК

Я сьогодні па-сту-шок:
Я шукаю за-ти-шок,
І з вівчаркою на пару
В затишок жену **о-та-ру.**

В нас на двох — одна со-піл-ка,
Сумка, таткова мо-біл-ка,
Книжка, жуйка, бутерброд,
І у термосі ком-пот.

Я сьогодні па-сту-шок:
Випасаю му-ра-шок.
А над нами теж отари —
Хтось пасе небесні хма-ри.

Г. Фалькович

- Прочитай виразно слова, які поділено на склади.

Досліджую текст

- З'ясуй, де відбуваються події, зображені у вірші. Коли вони відбуваються? Хто розказує про себе? Який на-

стрій у головного героя вірша? Які із запропонованих рис характеру належать пастушку: *працьовитість, талановитість, допитливість, байдужість, спостережливість, турботливість*? Обґрунтуй свій вибір.

- Розглянь малюнок до тексту. Якими фарбами художниця передала осінній настрій Карпат? Що свідчить про вітряну погоду? Кого художниця забула намалювати?

Прочитайте вірш одне одному пошепки, а потім голосно.

Раз і два, раз і два.
В нас лічилка лісова!
В лісі — дерево дуплисте,
а в дуплі живе сова,
що жовтаві очі має,
Спить удень, вночі літає.
Добрий сну, сові приснись!
Я — ховаюсь! Ти — жмурись!

Г. Чубай

Лічи́лки (від слова *лічити*) — це невеликі жартівливі вірші із чітким ритмом. Вони допомагають дітям розподіляти ролі в грі. Лічилки є ***народні*** й ***авторські***.

- Вивчи лічилку напам'ять. Розкажи родині та друзям.

Читаю, міркую, «малюю» словами.

ЛІЧИЛКА

Одна маленька дівчинка
пішла гуляти в сад.
Там дві зелені яблуньки
край тину стали в ряд.

Під вітами три квітоньки,
чотири будяки.
Над ними п’ять метеликів
ведуть свої танки.

Шість коників змагаються —
хто вище всіх плигне?
А сім пташок цвірінькають,
вітаючи мене.

До тину між деревами
драбину я припну.
Угору по драбиночці
аж вісім раз ступну.

У мене дев’ять друзів є,
покличу їх мерщій.
Я десять стиглих яблучок
складу у кошик свій.

Смачних рум’яних яблучок
нам вистачить усім:
я друзям дам по одному,
сама десяте з’їм!

Н. Забіла

Досліджую текст

- Визнач, це народна лічилка чи авторська (літературна). Скільки строф має лічилка?
- Розглянь малюнок. З'ясуй, чи всіх персонажів лічилки зображено на ньому.

- Прочитай текст.

Якого кольору листопад? На деревах уже немає листя, ідуть холодні дощі. Дні сірі й похмурі, сонця майже немає. Але ж листопад не тільки сірий. Звичайно, природа дарує нам і трохи яскравих фарб. Майорять грона горобини. На тоненьких гілочках виблискують плоди шипшини, наче червоненькі намистини. Тільки хризантеми пишаються своїми пастельними тонами *(М. Братко)*.

Пасте́льний — колір неяскравого, м'якого тону.

- Читаю, визначаю паузи, керую голосом.

Вітер з пожовклим листком →
Грається в котика-мишки. ↓
То поженеться біжком, ↓
То підкрадається нишком. ↓
Ну, а коли спійма, ↑
Буде, дітки, ↑
Зима. ↑

В. Терен

- Пригадай позначення: підвищення сили голосу ↑; рівний голос → ; зниження сили голосу ↓.

Досліджую текст

- Чим відрізняються прочитані тексти *(с. 45)*? Який місяць осені описано в першому тексті? Добери до нього заголовок. Як ти вважаєш, чи може бути заголовком перше речення? З якою інтонацією треба читати його?
- Прочитай перше речення вірша. Поміркуй, чому поет згадує дитячу рухливу гру «Котик і мишка». Прочитай за QR-кодом інформацію про цю гру.

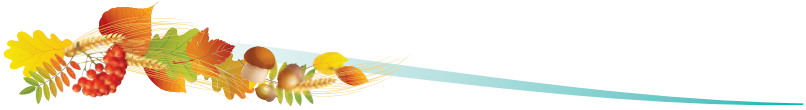

- Прочитай текст.

ЛІКАР ВОРОН

Цими осінніми днями в лікаря Во́рона дуже багато роботи. Чимало мешканців його району захворіло. Днями, а іноді й уночі лікар поспішає від одного пацієнта до іншого. Він узяв свій записник, прочитав записи. Скільки хворих!

** Сьо-го-дні в малого Лисеняти заболіла голова. Воно любить допізна гуляти! Мабуть, не висипається...*

** Сьомого листопада почав кашляти старий їжак. Він живе у вологому кублі з листя. Це треба йому сказати.*

** 9 днів веприк нарікає на біль у спині. Носить важку ношу.*

** 5 днів у зайчика дзвенить у вусі. Мабуть, тікав, упав і забив вухо. Хоча він такий бо-йо-вий! Подивлюся.*

Цього дня втомлений лікар Ворон поспішав додому. Але його зупинив котик М'яв. Він щось гукав і махав лапками. «Ще один пацієнт. Мені сьогодні й чотирьох вистачить», — подумав лікар, але поспішив у будинок до хворого.

— Що сталося? — спитав лікар.

Найменше кошенятко захворіло. Воно не хотіло нічого їсти, в очах — сльо-зи. У ньо-го болів живіт. Ворон швидко оглянув кошеня і зрозумів, що воно з'їло забагато шоколаду. Йо-му полегшає *(за Е. Мозером)*.

Досліджую текст

- Розглянь малюнки. Відтвори послідовність подій, які відображено в тексті.
- Визнач жанр твору. Назви́ головного персонажа. Яка тема казки? Чого вона нас навчає? Яким був лікар Ворон?
- Прочитай слова, виділені зеленим кольором. Зверни увагу на поділ цих слів на склади для переносу: сполучення букв ***йо, ьо*** не можна розривати.

Читаємо, обговорюємо, відтворюємо.

МИШЕНЯ МИЦИК

Привіт, це я... Ні, ні, ви не туди дивитеся: я тут, унизу, у куточку. Бачите?.. Дуже приємно. Мене звати мишеня Мицик. Колись у мене була окрема нірка на околиці міста. Якось прийшли мулярі й теслярі та прибудували до неї їдальню, різні приміщення. Майстри забули зробити хід із моєї нірки до їдальні. Але я сам прогриз чудові дверцята-шпаринку за буфетом їдальні в новому будинку.

За столом сиділи тітонька в окулярах і худорлявий хлопчик — її син. Це й були мої сусіди: тітонька Марина та Петрик. Мені вони відразу сподобалися. Люблю людей, які обідають. Коли я побачив олівці й ручки Петрика, він мені особливо сподобався. Усі вони були обгризені. До того ж усі його книжки, іграшки та моделі звалені в одну чудову купу. Я часто відпочиваю в ній після обіду: зариюся і сплю.

Я проробив у хаті велику роботу: у всіх шафах і буфетах прогриз невеличкі дірочки. Це для того, щоб тітонька Марина знала, де в неї лежать продукти. Нехай вона бачить, що я недарма їм хліб, масло, булочки, сало, торти, м'ясо, бублики, ковбасу, сметанку, сир. А ще я прогриз дірочки в мішечках. А в мішечках... *(за Ю. Чеповецьким)*.

- Доповни останнє речення словами, які написані на мішках.

Досліджую текст

- Визнач жанр тексту. Що в прочитаному є реальним, а що казковим? Хто розповідає про своє життя? З яким настроєм він це робить?
- Поділи текст на завершені частини. Добери заголовки до кожної частини казки. Відтвори ту частину, яка позначена зеленою рискою.
- Розглянь ілюстрацію. Хто зображений на малюнку? Зміст якої частини казки відображено? Відтвори цю частину, використовуючи малюнок: зазнач деталі одягу Мицика, його позу, погляд.

- Які емоції, на твою думку, переживала тітонька Марина після «допомоги» Мицика?

Прочитайте одне одному текст. Підготуйтеся до виразного читання.

ДЕ ЗИМУЄ ЗАЙЧИК?

1. Жив собі в лісі Зайчик. Не хотів улітку та восени працювати, а тільки грався і веселився.

Лісові мешканці готувалися до зими, а Зайчик тільки насміхався.

2. Ось настала зима — сніжна й морозна. Тихо стало в лісі, сумно. Задумався Зайчик. Замерз і зголоднів.

3. Вирішив піти до Хом'яка. Той восени зерно до нори носив.

— Ось де я поласую млинцями та пиріжками, — сказав він. — Гей, Хом'яче, відкривай, дорогого гостя пригощай!

4. А Хом'як наївся млинців і спить, не чує.

5. Вирішив Зайчик до Їжака навідатися. Той восени гриби збирав.

— Ось де я поїм грибної юшки! Гей, Їжаче, відчиняй, дорогого гостя пригощай.

6. А Їжак наївся грибної юшки й спить у своєму теплому кубельці.

7. Засмутився Зайчик, озирнувся довкола, аж тут стара Ворона каже:

8. — І не кричи, і не скачи! Майже всі звірята сплять. Блукають тільки Вовки та хижа Лисиця. Ховайся, щоб не було тобі лиха.

9. Послухав Зайчик пораду старої Ворони, погриз кору дерева та й заліг у сніговому заметі під ялинкою.

Досліджую текст

- До якого жанру належить прочитаний текст? Яка тема цього твору? Чого він навчає? Відтвори текст казки. Назви́ дійових осіб у тій послідовності, у якій вони з'являлися у творі.

Прочитайте казку «Де зимує Зайчик?» в особах. Дотримуйтеся відповідної інтонації.

- Створення мультфільму — справа нелегка. Розглянь кадри до мультфільму. Визнач послідовність кадрів відповідно до змісту казки. Створи речення за змістом кадрів мультфільму в логічній послідовності.

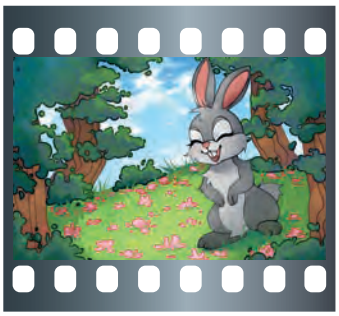

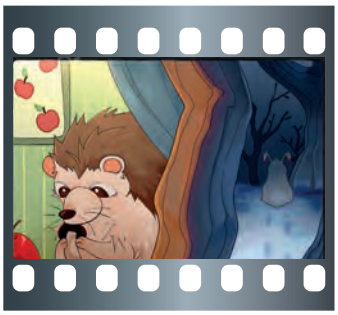

Розділ 4. Зимонько, голубонько, в білім кожушку…

- Прочитай текст.

ГОСТЮЄ В НАС ЗИМА

Летять, летять сніжинки
На поле, ліс і сад,
Веселий свій таночок
Танцює снігопад.

Надворі лютий холод,
Тепла давно нема.
Заліз в копичку зайчик
І солодко дріма.

Мете хвостом лисичка
Сніжок біля сосни.
В барлозі спить ведмедик,
Солодкі бачить сни.

В. Кленц

Копи́ця — невеликий стіжок сіна чи соломи.

Досліджую текст

- Який жанр твору «Гостює в нас зима»: оповідання, казка, вірш? Яку пору року описує поет? Які ознаки зими він згадує? Які образні слова використовує? Доповни його думки власними спостереженнями.
- Прочитай вірш виразно, дотримуючись пауз.
- Укажи в тексті пестливі слова. Для чого поет їх використав?

- Читаю, міркую, обґрунтовую свої висновки.

Я люблю сніг, люблю грудень. У грудні в мене день народження. Батьки подарували мені вишиті чоботи, Капітоліна (моя подружка) — вишиту торбинку, пан Карло — набір нових пензлів, Поліна — теплі рукавички, а Кекс — гелеві ручки. Я всім подякувала.

Я вже другий тиждень сиджу за партою сама. Капітоліна захворіла, і її поклали в лікарню. Мені не можна до неї приходити. Але ми розмовляємо по телефону. Я можу писати Капітоліні SMS, побажати їй доброго ранку, спитати, яка в неї температура.

Сьогодні субота, і я мию підлогу. Шкода, що немає автоматів для миття підлоги, таких як пральна машина.

Мама хвалить мене, що я добре помила підлогу. А це завжди приємно *(за Дз. Матіяш)*.

Досліджую текст

- Хто є головною героїнею тексту? Яка тема оповіді? Добери заголовок до тексту. На скільки частин його можна поділити?

- Розглянь малюнки *(с. 53)*. Які вчинки дівчинки свідчать про те, що вона допомагає батькам? Прочитай частину тексту, з якої ти про це дізнався / дізналася. Розкажи, як ти допомагаєш батькам.

Прочитайте повідомлення Медіагіда.

— Понад 50 років тому з'явився мобільний телефон. Його винайшов американець українського походження Мартін Купер.

Він здійснив перший дзвінок по мобільному телефону 3 квітня 1973 р. Саме цей день вважають днем народження мобільного телефона.

- Розкажи, що ти можеш робити на своєму телефоні.
- Яку нову інформацію ти отримав / отримала на сьогоднішньому уроці? Розкажи батькам.

- Прочитай вірш.

Сіє, віє, завіва
Снігом завірюха,
А у зайчика, хоч плач,
Дуже змерзли вуха.
Він і валянки узув,
І вдягнув кожуха,
А з-під шапки, ну, хоч плач,
Виглядають вуха.
— І чого ти зажурився? —
Цокотять синички.
— Ти б собі вдягнув на вуха
Теплі рукавички!

В. Каменчук

Досліджую текст

- Про кого йдеться у вірші? Якими словами поет описав холодну зиму? Яку пораду дали синички зайчику? Прочитай підкреслене слово. Чому автор використав саме це слово? Що у вірші є казковим, а що реальним?

ДЗВІНОК ДО СВЯТОГО МИКОЛАЯ

- Прочитай самостійно текст.

— Алло! Святий отче Миколаю, це я, дуже нечемний Данко. Я дзвоню тобі зі свого маленького телефона, що мені подарував тато. Я прошу: прийди до мене й принеси мені малий літак, який міг би літати по кімнаті.

Святий Миколаю, я був дуже нечемний: я скинув горщик із квітами з вікна на вулицю, кота тягнув за хвоста. Одного разу я розбив шибку та ще й зіпсував мамі швейну машину.

Святий Миколаю! Я ХОЧУ бути чемним. Прошу: не гнівайся на мене й прийди!

Хвилинку Данко слухає. Нічого. Тільки щось шумить у трубці.

— Мамо! Я телефоную до святого Миколая, а він мені нічого не відповідає.

— Я чула, синку. Та хіба святий Миколай може відповідати всім дітям? Їх же так багато. Але я знаю, що святий Миколай чув твій дзвінок. Він знає про тебе й не забуває.

— Не може бути! Знає? То він, напевно, також давно вже знає, що я дуже нечемний.

— Так. Але він чув, що ти ХОЧЕШ бути чемним. Ти це йому сказав.

— І що, мамо? І святий Миколай прийде до мене?

— Напевно, прийде *(за О. Цегельською)*.

Досліджую текст

- Коли відбуваються події, описані в тексті *(с. 55–56)*? Що тобі відомо про це свято? Хто головний герой тексту? До кого звертається Данко? Як ти вважаєш, хлопчик визнає свої помилки? Чи був він щирим і чесним під час телефонної розмови? Чому окремі слова в тексті написано великими буквами?
- Прочитай речення, підсилюючи голосом слова́, виділені червоним кольором.

Я хочу бути чемним. Я ХОЧУ бути чемним. Я хочу бути ЧЕМНИМ.

Підсилення голосом того чи іншого сло́ва в реченні використовуємо для того, щоб підкреслити важливість саме цього слова, а також для яскравого та виразного читання.

- Послухай за QR-кодом пісню про святого Миколая.

Читаю, міркую, відтворюю.

НЕСПОДІВАНКА

Зима. Пані з крижаним серцем у грудні покрила землю і дерева снігом. У народі кажуть:

«Тепло́ — на літо, холод — на зиму». Ніч збільшується, а день зменшується. Тихо в лісі. Сміливці та боягузи, велетні й малюки, приятелі та недруги — усі заховалися, принишкли, зачаїлися.

Але ніч приготувала зимі несподіванку. Сумна тиша змінилася на веселий гомін, а потім ще й на спів! Пані з крижаним серцем пішла на чарівні звуки. Вона добрела до гніздечка на дереві. Заглянула. На краю гнізда сидів тато. Зима впізнала його: незвичайний дзьоб, хвіст розділений на́двоє, лапи короткі й сильні; помаранчеве забарвлення черевця, спини та шиї.

У гніздечку витьохкували три маленькі сивенькі пташки. Пахло подрібненим ялинковим насінням. Пані з крижаним серцем могла тільки дмухнути на маленьких, щоб вони перетворилися на бурульки.

Та вона тихо сіла на пеньок. Боялася навіть дихнути! Було в тій пісні щось таке, од чого її серце наповнилося теплом, а на обличчі з'явилась усмішка. Спогади...

А люди говорили: «Яка цього року тепла зима, наче літо» *(за О. Романчуком)*.

Досліджую текст

- Яку пору року описано в тексті *(с. 56–57)*? Що в ньому реальне, а що — казкове? Про що ти дізнався / дізналася з першого абзацу? В образі кого автор зображає зиму?
- Прочитай ту частину тексту, у якій ідеться про враження зими від побаченого. Який вибір зробить зима? Пофантазуй.
- Поміркуй, чи дійсно в пані було крижане серце.

Проєкт. З'ясуй з допомогою учителя чи батьків, яка пташка виводить пташенят узимку. Чому так відбувається? Створи тематичний лепбук.

- Прочитай текст.

ФЕЯ СНІЖИНКА

Фея Сніжинка живе в білосніжному замку в білосніжній країні. Вона щороку покриває землю снігом. У цій справі їй допомагають сестри, Сніговий Слон і Снігова Ягничка. Протягом весни, літа й осені Сніжинка пряде з м'якої пухнастої вовни Ягнички срібну нитку. Потім розчісує її кришталевим гребінцем, з готової нитки вона в'яже біленькі снігові шубки. Усі біло-срібні шубки кладе до великої крижаної скрині.

Настає зима. Сніжинка дістає зі скрині м'якеньку снігову шубку й починає струшувати. Їй допомагають сестри: Завія, Завірюха, Хуга, Віхола, Хуртеча, Хурделиця, Метелиця, Заметіль. Кожна з них струшує шубку по-своєму: сильно чи

ледь-ледь. З пухнастих шубок сріблястим вихором летять сніжинки, іноді аж завивають від завії, а іноді тихо падають на землю…

Якось до Сніжинки завітав злий чарівник. Він вирішив відібрати в неї чарівні шубки, щоб припинити випадання снігу.

Та на допомогу Сніжинці прийшов Мороз і його брати: Морозець, Морозенко, Заморозок, Морозяка й Морозонько. Вони швидко прогнали ворога. Добро завжди перемагає зло! *(за Л. Ра)*.

Досліджую текст

- До якого жанру належить текст? Яка тема казки? Добери заголовок, запиши. Відтвори зміст першого абзацу. Про що ти дізнався / дізналася?
- Відтвори послідовність дій, які описані в другому абзаці.
- Хто прийшов на допомогу Сніжинці? Прочитай імена братів-захисників.
- Розглянь малюнок до тексту. Перелічи імена сестер Сніжинки. Чи схожі вони між собою? Якою б ти її намалював / намалювала?

Прочитай текст.

ДУХМЯНИЙ ЧАЙ ТІТОНЬКИ ЗАВІРЮХИ

Крізь хмару сніжинок наближалася висока жінка в довгому срібному вбранні. Її срібне волосся виглядало наче снігова хуртовина. Великі добрі очі мали то блакитний, то сірий колір. То була тітонька Завірюха. Було видно, що тітонька Завірюха поспішала. Тітонька Завірюха бубоніла собі щось під ніс. Раптом я почула:

— Мені ніколи навіть білого чаю випити.

Я звернулася до неї:

— Тітонько Завірюхо, ви заходьте до мене, вип'ємо вашого улюбленого білого чаю.

Ми сіли за стіл. Гостя насипала зі срібного мішечка в чайник листя білого чаю.

— Залий, будь ласка, холодною водою.

— А я думала, що чай завжди заливають кип'ятком.

— То звичайний чай, а це білий, з листя білої лілеї.

Такого смачного чаю я ще ніколи не пила. Свою гостю я пригостила цукерками.

Кожного ранку тітонька Завірюха приходила й приносила новий ароматний чай. Ми сиділи з тітонькою Завірюхою, спілкувалися і мріяли кожна про своє. Я — про літо, а тітонька Завірюха — про канікули.

Сьогодні я прокинулася, а снігу за вікном не було. На підвіконні лежав листочок, наче пелюст-

ка білої лілеї. Там було написано: «Мила дівчинко! Мої робочі дні закінчилися. У мене канікули. Побачимося 30 грудня. До зустрічі! З повагою — *Завірюха*» *(за Л. Ра)*.

Досліджую текст

- Чи підказав тобі заголовок зміст тексту? Назви́ персонажів. Прочитай перший абзац. Які слова повторюються?

Удосконалити текст можна іншими словами — протилежними або подібними за значенням.

- Удоскональ зміст підкреслених речень, замінюючи слова, що повторюються, на такі: *з нею, вона*. Перепиши вдосконалені речення.

Прочитайте текст, позначений зеленою рискою, в особах. Які жести треба використати, озвучуючи слова дівчинки, а які — Завірюхи?

Прочитайте одне одному вірш.

ОЙ, ЛЕТЯТЬ СНІЖИНКИ…

Ой, летять, летять сніжинки
На будинки, на ялинки,

На дороги, на поля —
Біла-біла вся земля!
Сніг лапатий, сніговій…
Здрастуй, свято — рік Новий!

Г. Бойко

Досліджую текст

- Прочитай останнє речення вірша. Які твої очікування від зустрічі Нового року? Вивчи вірш напам'ять, розкажи родині.
- ***Поділися мріями.*** Яких подарунків на Новий рік ти очікуєш?
- Послухай за QR-кодом пісню про Новий рік.

Читаємо, міркуємо, добираємо заголовок.

Прийшла зима, а грудневий мороз десь заблукав. Де ж заметілі, завії, хурделиці?

Та ось нарешті сталося диво: у небі з'явилися крижані коні — і посипався білий сніг на поля, ліси, будинки й на все живе. Усі зрозуміли: свято наближається!..

Зрозуміли це звірі в лісі. Знайшли найкрасивішу ялинку. На кожній зеленій гілці ялинки бурульки висять, великі та прозорі… Білки із сім'ї Рудки захотіли її горіхами прикрасити. Найменша білка Китичка приготувала аж п'ятнадцять!

— Невже на нашій святковій ялинці лише горіхи та бурульки будуть? — задумалися звірі.

— Зайці, білки, вовки, їжаки, горобці та снігурі, хай кожен із вас щось принесе, — мовив ведмідь Буркотун. — Усі разом прикрасимо ялинку!

Їжаки Колючка та Дерунчик принесли . Гірлянду з зробив вовк Прудконогий. Прилетів снігур Червона Грудка, приніс . Зайці Побігайчик і Куцохвостик зібрали . А білка Китичка розпушила їх пухнастим хвостом. Кожну шишку горобці Пік і Чік пір'ям прикрасили.

Буде ялинка чудова, прекрасна, весела! Наша! *(за І. Квіткою)*.

Досліджую текст

- До якого жанру належить текст? Яка його тема? Чого навчає ця казка? Хто звернувся до звірів? Що запропонував? Прочитай це в тексті. За якої умови звірі будуть мати успіх? Добери до тексту заголовок.
- Розглянь репродукцію картини «Зима в Карпатах» *(с. 64)*. Яку пору року на ній зображено? Яке дерево намалювала художниця на передньому плані картини? А що видніється на задньому плані?

Г. Григорук. Зима в Карпатах

- Створи кілька речень за змістом картини *(усно)*.

- Читаю, запам'ятовую нову інформацію.

ТАМ, ДЕ СИНІЄ ГОВЕРЛА...

Там, де синіє Говерла, Карпатські гори найсуворіші. Найвища гора Говерла закуталась у хмару. Навкруги вершини — безлюдні, дикі, неприступні. Кругом сніги...

— Я — метеоролог Оля. Приїхала сюди на роботу, — знайомилася дівчина з працівниками метеостанції.

Як вона полюбила ці краєвиди!

Одного ранку керівник станції сказав:

— Сьогодні в нас буде Святвечір!

— Святвечір! — зраділа Оля. — І в нас буде святкова вечеря? І буде колядка? І будуть колядники?

— Авжеж буде: кутя, вареники з маком і горіхами, верховинські добірні гриби й узвар на смерековому меді. І будуть свічки з ярого воску, і під

білою скатеркою сіно! І буде колядка під вікнами, щоб чути на всю Чорногору! І всі гори Карпат! *(за З. Мензатюк)*.

Прочитайте повідомлення Медіагіда.

— Метеоро́лог — це професія людини, яка спостерігає і збирає інформацію про погоду. Зібрану інформацію передають синоптикам для складання прогнозу погоди.

Досліджую текст

- Де й коли відбуваються події? Що роблять метеорологи? Назви́ головну героїню тексту? Якого свята очікували? Перелічи, що буде на столі під час святкової вечері. Як називаємо пісню, що виконують під час Святвечора? Яку колядку знаєш ти?

Прочитай колядку.

КОЛЯД, КОЛЯД, КОЛЯДА…

Коляд, коляд, коляда,
Хай обходить вас біда.
І нехай на ваш поріг
Прийде радість в Новий рік

- Які побажання висловлено в колядці *(с. 65)*? Вивчи колядку напам'ять, розкажи родині.
- Відшукай «різдвяні» слова.

ф	і	у	к	у	т	я	е	г	ш
с	к	а	н	і	к	у	л	и	л
к	о	л	я	д	а	м	и	т	р
і	д	щ	е	д	р	і	в	к	а
б	я	л	и	н	к	а	щ	з	х

Розгляньте подану репродукцію картини. Яку пору року зображено на ній? Яку пісню виконують діти? З яким настроєм вони це роблять? Який у них одяг?

Р. Свередюк.
Колядники

- Послухай за QR-кодом пісню про коляду.

- Самостійно читаю, досліджую текст, роблю висновки.

РІЗДВЯНЕ ДИВО

Мене звати Василько. Усі чекають різдвяного дива, здійснення мрій. Я теж чекаю. Це ж особли-

ва ніч, різдвяна. Мороз тріщить, аж кашляє. Про такий говорять: «Такий мороз — аж зорі скачуть».

Різдвяна кутя на столі так і вабить своїм запахом. Хіба тільки вона? Он лежать у тарілці, щоки понадували, так і просяться до рота. Відгадайте, що це: *«І пухкенькі, і смачні, із пшениченьки вони, зі здобного тіста. Просяться, щоб з'їсти»*.

Скоро почуємо співи і дітей, і дорослих:

Добрий вечір тобі, пане господарю!
Радуйся, ой радуйся, земле,
Син Божий народився!

Я більше за все на світі хочу побачити свого тата. Та він дуже далеко, боронить нашу рідну Україну від ворога. Я навіть у листі до святого Миколая написав, що не хочу подарунка, тільки б тато на Різдво був удома!

— Василько! Синочку мій! — почув раптом хлопчик.

Василько не повірив своїм очам! Перед ним стояв його тато. Він міцно обійняв Василька.

— Я вірив, що мрії в різдвяну ніч здійснюються, — прошепотів хлопчик, обнявши тата *(за І. Квіткою)*.

Досліджуємо текст

1. У першому абзаці є

А загадка
Б прислів'я
В колядка

2. Головним героєм оповідання є

А Різдво
Б тато
В Василько

Мої навчальні досягнення

Укажи правильну відповідь.

1. Особа, що перебуває в центрі уваги письменника / письменниці, — це

А відповідальний працівник
Б чемна людина
В головний герой / головна героїня твору

2. Загадка «*Надворі — горою, а в хаті — водою*» про

А працю
Б природні явища
В дружбу

3. Прислів'я «*Хто мовчить, той двох навчить*» про

А працьовитих людей
Б ледарів
В розсудливих людей

4. Рядки з вірша «*Ти не плач, не плач, не плач, / І скоріш мене пробач…*» є

А прислів'ям **Б** мирилкою **В** лічилкою

5. Висловлення «*Бабине літо — це найкращий час для малювання*», — сказала

А Жужіка
Б Ерджіка
В мама кротенят

6. Зайчик із мультфільму «Де зимує зайчик?» НЕ звертався за допомогою до

А хом'яка
Б їжака
В лисиці

Слухаю, міркую, відтворюю.

МОЄ ЩАСЛИВЕ РІЗДВО

Я народився на Святвечір. Тому мене назвали Юліаном. Норвезькою мовою Різдво — Юль. Мені виповнилося десять років. Напередодні Різдва мама з татом прикрашали пухнасті ялинкові гілочки й розкладали їх у кожну кімнату.

Уранці я тихо відчинив двері своєї кімнати та прислухався до різдвяних звуків. Дзвеніли маленькі дзвіночки, лунала тиха музика. Пахло ялинкою, мандаринами й імбирними пряниками. Я завмер! Кімната така гарна, чиста, блискуча й тепла!

Тато, мама та дві сестрички мені заспівали: «З днем народження тебе, Юліане, з днем народження!»

Потім був святковий сніданок, а я чекав подарунків *(за М. Люнде)*.

Досліджую текст

- Хто головний герой оповідання? Чому хлопчика звали Юліаном? З якими почуттями він згадує Різдво? Відтвори зміст тексту.

- Прочитай підкреслене речення *(с. 69)*. Який висновок можна зробити? Вислов власну думку.

А сім'я Юліана береже природу

Б їм байдуже

В треба прикрасити кожну кімнату

- Святковий настрій оселі описано в другому, третьому чи останньому абзаці?
- Укажи послідовність подій відповідно до тексту: 1) Юліан отримав подарунок; 2) розповідь про себе; 3) вітальна пісня; 4) опис святкової кімнати.
- ***Поділися враженнями.*** Як ти провів / провела зимові канікули? Які цікаві зустрічі та події в тебе відбулися?

Читаю, готуюся до відтворення тексту.

МУХА ТА ДЗВІНОЧОК

Муха — маленька, тендітна дівчинка. Вона вже в другому класі. Мухою її прозвав Андрій ще в дитячому садку. Тепер вони однокласники. Хлопчик постійно пропонує свою допомогу.

Бабця Варвара Миколаївна голосно гукає:

— Мухо, ти вже готова?

— Учениця другого класу до уроків готова! — відповідає Муха.

Вони вийшли на вулицю, де з неба крапав дощ. І це в січні!

Муха зайшла до класу, сіла на своє місце й поклала ранець у спеціальну кишеню біля парти.

У класі панував веселий, радісний настрій! Зустрілися після різдвяних канікул. Один Андрій сидів тихо та спостерігав за дівчинкою. Вона тихенько розповіла подрузі Люсі про дивний подарунок, який знайшла в кишені своєї картатої сорочки. Сорочку Муха поклала на підвіконня, а вдома знайшла в кишеньці коробочку. А там — маленький, блискучий, сяючий дзвіночок. Хто його подарував? Бабця подарувала нову енциклопедію про найвищі гори світу, батьки дівчинки в експедиції на Евересті... *(за В. Мізюк)*.

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст? Назви́ персонажів оповідання. Чи можна давати прізвиська друзям? Чи наявні в ньому діалоги? Опиши словами дівчинку: її зовнішність, риси характеру, стосунки з бабусею. Події в тексті відбуваються весною, восени чи взимку? Вибери правильну відповідь, доведи.
- ***Вибери свій варіант.*** Прочитай підкреслене речення.

1. Він був утомлений.	*2.* Він зробив дівчинці подарунок.

- Розглянь малюнок. Який епізод оповідання зображено? Прочитай.
- ***Поділись емоціями.*** Які різдвяні подарунки ти отримав / отримала?

Прочитай текст.

СИПЛЕ СНІГ...

Сипле, сипле, сипле **сніг**...
Мов метелики сріблисті,
ті сніжинки, білі, чисті,
тихо стеляться до ніг...
Сипле, сипле, сипле сніг...

Сипле, сипле, сипле сніг...
Тихий, легкий і спроквола
покриває все довкола —
ні стежок, ані доріг...
Сипле, сипле, сипле сніг...

Сипле, сипле, сипле сніг...
Вже присипав доли, гори,
вже весь світ — мов біле море,
біле море без доріг...
Сипле, сипле, сипле сніг...

М. Підгірянка

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст? Чи сподобався тобі вірш? Прочитай прізвище авторки.

Які її твори ви читали?

- Які образні слова та порівняння використовує поетеса? Скільки строф у вірші? Чому в кожній строфі повторюється слово *сипле*?
- Прочитай, що не так, як у вірші: *сніг сріблистий, білий, як море; сніжинки тихі, легкі*. Відтвори так, як у вірші.
- Речення з порівнянням є в першій, другій чи третій строфі? Доведи.
- Прочитай виділене слово. Добери із запропонованих слів ті, які римуються з ним: *ніг, кожух, заліг, забіг, сонний*.

- Прочитай самостійно.

ЦЕ МІЙ ЛІС

Якщо пройти лісом, що за містом, то відразу побачиш будиночок із невеликим подвір'ям. Тут живе сім'я Макса: тато, мама, бабуся, його сестри та брати. Це велика й дружна сім'я.

У будинку, який вони купили, було багато місця! Надворі було ще більше простору.

— Цей увесь сніг наш! — тішилася Муся. — Ми його купили!

— Так! Побудуймо снігову хатинку. Вечорами там будемо запалювати свічечку. Буде дуже гарно, — сказав брат.

Наступного дня Макс прийшов до нашої школи. Він був не дуже балакучий, але тримався впевнено. Ми відразу з ним подружилися. Я його запросив у гості. Нам було дуже весело. Ми гралися корабликами, гортали нові книжки. Незчулися, як стемніло, і Макс вирушив додому.

Хлопчик ішов і згадував приємний вечір. Що ближче підходив до лісу, то більше відчував страх. Ялинки були геть інші, ніж удень. З гущавини долинали дивні звуки. Він хотів побігти, але сам собі сказав: «Зупинися. Подумай. Видихни. Іди спокійно. Це ТВІЙ ліс. ТВОЯ дорога, а далі — ТВІЙ будинок». Нарешті Макс побачив свій будинок. «Як добре, що я переміг страх», — подумав він *(за А.-К. Вестлі)*.

Досліджую текст

- Визнач жанр твору *(с. 73–74)*. Назви головних героїв. Яка тема тексту? Хто розповідає про сім'ю Макса? Які твої враження від поведінки хлопчиків? Прочитай сполучення слів, які виділені блакитним кольором. Використовуючи їх, розкажи, яким був Макс.
- Розглянь таблицю. Установи причинно-наслідкові зв'язки.

причина	наслідок
?	дивні звуки
	ялинки інші

- Що переміг Макс? Прочитай абзац, у якому він розповідає про те, що його налякало. Виділи голосом написане великими буквами.
- Вислов власне ставлення до поведінки хлопчика.

- Прочитай загадку.

БІЛИЙ КОЖУХ...

Зима побілила поля і ліси,
Алеї і парки, гаї і сади.
Йому ж дарувала біленький кожух,
В який загорнувся від п'яток до вух.
Ні вовку, ні лису хвалитись не став —
На снігу лишився лиш слід, де стрибав.

К. Дишкант

- Вимов звуки у слові-відгадці.

Досліджую текст

- Прочитай слова, які римуються. Які слова допомогли тобі відгадати загадку? Прочитай. Які загадки, вірші про зайчика ти знаєш? Розкажи.
- Доповни речення.

Загадки бувають авторські та ... .
Загадки бувають про тварин, ...

- Прочитай за QR-кодом вірш «Про зайчика».

- Прочитай текст.

ЗИМОВА КАЗКА

У дрімучому лісі росли поруч дві величезні сосни. Вони були такі старі, товсті й високі, що ніхто, навіть низький синій мох, не міг пригадати, чи були вони колись молоді та тонкі.

Здаля було видно їхні густі темні верхів'я, що високо піднімалися над лісовими хащами та рід-

ким підліском. Світлі молоді гілочки лісового горішника тремтіли від найменшого подиху сосон.

Навесні старі сосни слухали спів молодого дрозда, милувалися першими рожевими квітами вересу.

Узимку, коли всі дерева одягали білі шати, дві сосни, наче два чорні велети, стерегли ліс. Зимова буря із шумом лютувала по хащах, змітала сніг із гілок, обламувала крони, валила додолу дерева. І тільки сосни, міцні й мужні, стояли завжди твердо та прямо. Ніякий ураган не міг схилити їхні голови.

Під шум снігової бурі старі сосни, гойдаючись, заспівали... *(за З. Топеліусом, переклад українською Н. Забіли)*.

Підлі́сок — кущі й зовсім молоді дерева, що ростуть у нижній частині лісу.

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст *(с. 75–76)*? З'ясуй, коли та де відбуваються події.
- Речення з порівнянням є в першому, четвертому чи останньому абзаці?
- Заповни таблицю в зошиті відомостями з тексту.

Що робили сосни?	
весною	узимку
?	?

- Укажи, які рослини згадано в тексті: горішник, м'ята, верес, синій мох, калина.

- Укажи послідовність, у якій згадано рослини: 1) рожевий верес; 2) синій мох; 3) горішник лісовий.
- Опиши сосни, використовуючи слова, виділені блакитним кольором.

- Прочитай вірш.

БІЛЕ-БІЛЕ ВСЕ НАВКОЛО…

Біле-біле все навколо,
Ясне й чисте, як ніколи!
Мов пухнаста ковдра, ліг
Скрізь на землю білий сніг.

З неба падають сніжинки
На дерева, на будинки,
На майдани, на садки,
На ялинки, на дубки.

Завірюха аж гасає,
Заміта поля, стоги.
Над річками, над струмками
Сніг — по самі береги!

П. Воронько

Досліджую текст

- Який настрій вірша? Що створює святковий настрій? Що засипав сніг? Прочитай цю строфу. Якими словами описано сніжну погоду? Прочитай цю строфу. Знайди та прочитай речення з порівнянням.
- Прочитай за QR-кодом вірш «Віночок». Зверни увагу на прізвище поета. Як у цьому вірші поет описав сніжну погоду? Який віночок подарувала зима? Що з ним сталося?

- Прочитай самостійно казку. Підготуйся до читання в особах.

МІЛЬЙОН МІЛЬЙОНІВ СЕСТРИЧОК

Сніжинка народилася високо в небі у великій волохатій хмарі.

— Бабуню-хмаро, — мовила вона. — Чому ми так далеко від землі?

— Щоб першими побачити, як із холодних висот надходить зима, — лагідно пояснила хмара.

— Бабуню-хмаро, а навіщо нам зустрічати зиму?

— Щоб землю вкрити білою ковдрою, захована її від вітрів і морозів.

— Ой бабуню! — дивується сніжинка. — Та я мала, а земля величезна! Як я її вкрию?

— Земля велика, але одна, а в тебе мільйон мільйонів сестричок. Разом вам усе до снаги! — сказала хмара й труснула рясним фартухом.

Що тут почалося! У повітрі замигтіло, зарябіло, сніжинки полетіли на город і стежку, на хату й подвір'я, навіть на хвіст Рябка! Сніжинки падали, падали, поки не вкрили весь світ.

А вітрові сніг не сподобався. Дмухнув раз — цілий рій із калини знявся і сів на бабину грядку із часником. Дмухнув удруге — злетів сніг із барвінку, а калину знову накрив. Дмухнув ще раз — сніг зі стежки на барвінок перелетів! Нічого вітер удіяти не може. Тоді він і затих із досади. Тут мороз узявся до діла. А сестрички-сніжинки одна до одної тісніше притулилися — не може хо-

лод під білу ковдру забратися! Сяють вони, веселково переливаються, кожна віддзеркалює сонце. Мільйон мільйонів маленьких сонечок! Аж у світі ясніше! *(за З. Мензатюк)*.

Досліджую текст

- Яка це казка — авторська чи народна? Доведи. Які твори З. Мензатюк тобі відомі? Які образні слова та сполучення слів використовує авторка, щоб показати красу сніжинок? У чому сила сніжинок? Як вони зігрівають землю? Чому вітер не зміг впоратися зі сніжинками?

Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах. Дотримуйтеся відповідної інтонації.

- ***Поділися роздумами.*** Які казки тобі більше до вподоби?

Читаю, міркую, відтворюю.

ПЕРШИЙ БІЛИЙ ЛЕБІДЬ

Жила на вершині снігової гори маленька Сніжанка — принцеса зими. Її черевички сяяли сріблом, на білому плащі — срібні зірки, а на голові — корона з криги. Вона любила плавати озером на чорному великому птахові із журливо похиленою головою. Сніжанка називала сумного птаха човником.

Якось принцеса зими спитала птаха:

— Мій чорний човнику, чому ти завжди такий сумний? Скажи мені, може, я зможу тобі допомогти. Я — королева всього цього білого простору. Відкрий мені свою таємницю.

— Маленька принцесо, я дуже хвилююсь і не можу сказати тобі, що мене гнітить, — нарешті промовив птах. — Приходь увечері на берег і все побачиш.

Тільки-но настали сутінки, Сніжанка вийшла на берег озера. Птах, оповитий темрявою, тихо промовив:

— Поглянь, усе довкола мене біле: і дерева, і небо, і звірі, і ти. Лише я чорніший від чорної ночі — ось чому я сумний.

Почувши це, Сніжанка весело сказала:

— Не сумуй, човнику! Я зроблю так, що й ти станеш білим.

Сніжанка звернулася до могутньої Срібної Зірки й увічливо попросила:

— Добра Срібна Зірко, допоможи. Ти ткала одяг ще моїй матері, ти добра й справедлива. Покрий білими вічними сніжинками чорне пір'я мого човника. Зроби так, щоб завтра він прокинувся білий, як сніг мого престолу.

Уранці Сніжанка побачила, як пливе по воді білий лебідь. Перший білий лебідь на світі! Він був

величний і гордий! Він ще й досі живий і возить тим самим озером Сніжанку — принцесу зими. А як інакше? *(за Д. Максимович)*.

Досліджую текст

- Визнач жанр тексту *(с. 79–81)*. Яка це казка — народна чи авторська? Прочитай абзац, у якому описано Сніжанку? Чому лебідь був сумним?

Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах. Дотримуйтеся відповідної інтонації. Відтворіть казку.

- ***Вибери свій варіант.***

Микола:

— Мені подобається опис Сніжанки.

Олеся:

— Я б написала так: Сніжанка — незрівнянної краси маленька принцеса зими. Вона була біліша від снігу! Її черевички були зі срібла й сяяли холодними вогниками. На білому плащі гаптовані срібні зірки, а на голові корона з криги переливалася сотнями яскравих перлів.

- Розглянь ілюстрацію до казки. Що тобі хотілося б додати до цього малюнка?

- Прочитай текст.

СИЛЬНІШЕ ЗА СИЛУ

Українська народна казка

Зима, холодно. Кіт заліз під стріху грітися. І там ледацюга спіймав горобця. Горобець просить кота:

— Відпусти мене. Може, я колись стану тобі в пригоді.

— Чим ти можеш мені знадобитися? — фирк-нув кіт. — Я дужий, спритний, а це головне в житті.

Горобець заперечив:

— Це не зовсім так. Є на світі щось сильніше, ніж сила.

— Сильніше, ніж сила? — здивувався кіт.

— Так, ось ти ходиш тихо, а кажуть, коли ви-пустиш кігті, уся сила твоя пропаде.

— Це в МЕНЕ сила пропаде? — аж підскочив кіт. — Дивися!

Хвалькуватий кіт щосили стрибав по даху.

А горобець піднявся в повітря і крикнув:

— Знай, що сильніше за силу...

— Куди ти?! — закричав кіт так сильно, що не чути було останніх слів горобця.

Стріха — це солом'яна або очеретяна по-крівля в сільських будинках.

Досліджую текст

- Яка це казка — народна чи літературна *(с. 81–82)*? Чи наявні в казці діалоги? Як змінювався настрій

кота? Як горобець перехитрив кота? Як треба читати слово, написане великими буквами?

Прочитайте текст в особах.

- Яке слово горобця не почув кіт: *швидкість, розум, винахідливість, чемність, доброта?*
- Прочитай прислів'я.

Заєць — хвалько, а хвіст тремтить. Добрі діла тихо ходять, а злі дзвонять, як дзвони. З великої хмари малий дощ *(нар. тв.)*.

- Які з них потрібно сказати котові?

- Прочитай текст самостійно.

ЛИСИЧКА-СЕСТРИЧКА ТА ВОВК-ПАНІБРАТ

Українська народна казка

(Уривок)

Були собі Лисичка-Сестричка та Вовчик-Братик. Одного разу взимку захотіла Лисичка їсти. Біжить вона вранці по дорозі, коли дивиться — чоловік везе на базар мерзлу рибу. Лягла хитра Лиска, хвіст одкинула, наче нежива.

Під'їжджає до неї чоловік:

— Славна Лисиця, велика! Хутро густе, пишне! Хвіст довгий! Продам — і гроші будуть.

Узяв він Лисицю за хвоста, кинув на сани та й поїхав.

А Лисиця почала викидати рибу із саней, а потім і сама зіскочила. Сіла та їсть рибу.

Дивиться Лисиця — біжить Вовчик-Братик. Злий, голодний, аж боки позападали.

— Здрастуй, Лисичко-Сестричко! Що ти їси?

— Рибку їм.

— Дай і мені хоч одну!

— Еге, я ловила, а ти їстимеш! Налови сам.

— Навчи мене.

— Добре, іди на річку, знайди ополонку, усунь хвоста в ополонку, сиди й говори: «Ловися, рибко, велика та мала!»

Вовк послухав Лисичку. Сидить коло ополонки, примовляє:

— Ловися, рибко, велика та велика!

А хитра Лисиця бігає навколо ополонки й усе приговорює:

— Мерзни, мерзни, вовчий хвіст!

Бачить Лисиця, що вже хвіст у Вовка добре примерз, та й каже:

— Ну, тепер тягни, любий братику!

Вовк потягнув хвоста, а він примерз...

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст *(с. 83–84)*? Назви́ персонажів казки. Якою ти уявляєш Лисичку? Опиши її зовнішність.

Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах. Передайте через інтонацію почуття персонажів.

- Розглянь малюнок. Створи закінчення казки, використовуючи опорні слова та сполучення слів *(усно)*.

Опорні слова та сполучення слів: ти жадібний; я тобі приведу допомогу; ідіть на річку; біжать на річку люди; бачить Вовк біду; одірвав собі хвоста; повернися, братику; рибку забув.

- Прочитай вірш самостійно. Підготуйся до виразного читання.

ЛЮТИЙ

Братик січня — білий лютий,
В білі валяночки взутий.
Біла шапка, рукавиці,
Тільки світяться очиці,
А личко рум'яне,
Як сонечко раннє.
Пустотливий січня братик
Кида в вікна сніг лапатий,
Сипле й сипле сніг під ноги,
Замітає всі дороги.
Братик січня не вгаває,
Поспішає, поспішає...

Здогадався пустунець,
Що зимі іде кінець.

О. Лупій

Досліджую текст

- Чому автор вірша називає лютий *братиком січня (с. 85–86)*? Прочитай рядки, у яких повідомляється, що робить лютий. Про що він здогадується? Доведи думку про те, що автор описує місяць як істоту.
- Створи опис братика січня, використовуючи виділені блакитним кольором слова.

Братик січня — пустунець. Він … .
Він одягнений у … .

- Вилучи із запропонованого речення слова, яких немає у вірші.

Братик січня не співає, вгаває, не читає,
Поспішає, поспішає, бо кінець — він добре знає…

- За QR-кодом прочитай вірш «Лютий».

- Прочитай текст.

ВЕСЕЛІ СНІГОВИКИ

На шкільному подвір'ї з'явилося п'ятеро веселих сніговиків. Хто їх зробив? Я і мої друзі.

Уночі веселі сніговики ожили! Стрибали, бігали! Раптом вони почули: «Цим чоловічкам жити недовго! Прийде сонце й розтопить їх!»

— І як тільки цьому сонцю не соромно? — обурилися вони.

М. Кремене. Ілюстрація до казки

— Ходімо його шукати! Попросимо нас не знищувати...

Ішли, ішли й почули якийсь дивний стукіт.

— Може, це сонце стукає? — запитав п'ятий сніговик.

Ні, це був дятел. Як почув він, куди зібралися сніговики, то відразу заявив:

— Знайдіть його швидше! Нехай поквапиться! Весна забарилася. Скоро ми всі помремо з голоду...

Пішли сніговики далі. На своєму шляху зустріли білку, зайця та інших звірів. Усі чекали сонця, тепла, весни!

Снігові чоловічки зупинилися, задумалися. Бачать — сидить на дереві стара мудра ворона.

М. Кремене. Ілюстрація до казки

— Воронечко, мила, — просить перший сніговик, — зроби милість, злітай до сонця.

Другий сніговик благає:

— Передай, якщо воно зволікатиме, увесь ліс загине!

— Пропадуть і руді білки, і зайці вухаті, і старанні дятли, — звернувся третій чоловічок.

— Замерзнуть красені дерева, — звертається четвертий.

А п'ятий сніговик, найменший, уже сльози проливає:

— Сонце дає життя всьому живому. Скоро весна! *(за М. Кремене, переклад українською В. Воробйова)*.

Досліджую текст

- Визнач жанр твору *(с. 86–88)*. Як змінювався настрій сніговиків? Коли вони були веселі, а коли стурбовані? Про що вони просили ворону? Чому? Якими, на твою думку, були сніговики? Чи сподобалася тобі казка? Добери свій заголовок.
- Поділи на склади для переносу слова з апострофом, які є в першому реченні.
- Розглянь ілюстрації *(с. 87)*. Прочитай частини тексту, які відповідають змісту малюнків.

- Прочитай текст самостійно. Підготуйся до виразного читання.

ВІДЛИГА

Стеляться низом сиві дими —
В гості відлига йде до зими.
— Що ти, відлиго, хочеш робити?
— Хочу я, зимо, сніг розтопити.

Тут розпустила нюні зима:
— Стільки старалась я — і дарма:
Стали, мов каша, білі сніги,
Що укривали степ і луги...

Та серед ночі збувся прогноз —
Знов заморозив вікна мороз.
Знов без драбини, через димар,
Виліз на небо дим — аж до хмар.

Вранці бурульки бачили ми —

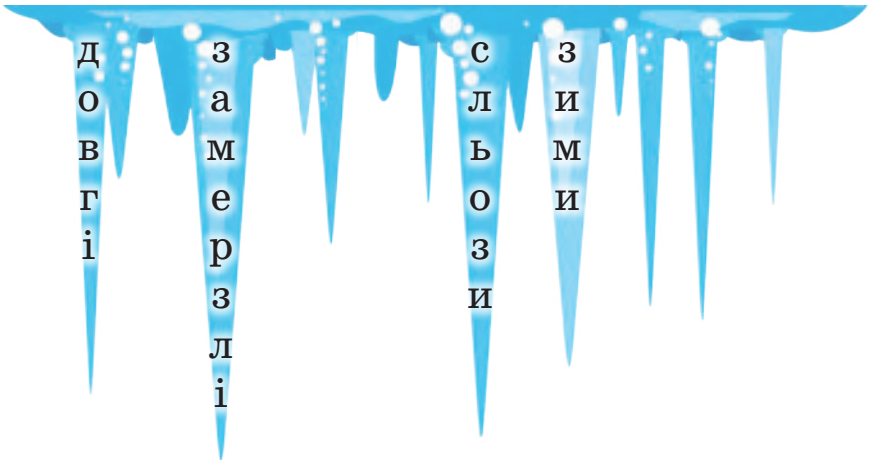

А. Качан

Досліджую текст

- Визнач жанр твору. Яка його тема? Який настрій вірша?

Прочитайте діалоги, дотримуючись відповідної інтонації.

- Прочитай речення. Визнач, що не так.

— *Що ти, відлиго, хочеш робити?*
— *Хочу я, веснонько, сніг засолити, запалити.*

- Речення з порівнянням є в першій, другій чи третій строфі?

Прочитай текст.

ХАТИНКА ДЛЯ ЗАЙЦЯ

Казка

У дрімучому лісі під ялинкою заховалася затишна хатинка. Біля хатинки — город, криниця. У хатинці разом зі своєю жінкою та дітьми живе сірий Заєць.

Як він тут опинився? Сталося це давно, коли Заєць був ще зовсім маленьким. Тоді він жив із сім'єю у великій клітці в зоопарку. Їхню клітку вирішили полагодити й тимчасово перевезти родину до іншого приміщення. Це було останнього місяця зими. Під час подорожі через ліс машина потрапила в замет. Її хитнуло — і Заєць випав. Він скотився в кучугуру снігу. Його родину повезли далі, а Заєць залишився сам-самісінький у дрімучому, холодному лісі.

Усе це бачила Сорока. Вона полетіла лісом і всім розповіла, що трапилося. Зібралися тоді всі звірі та птахи на галявині й почали радитися, як Зайцеві допомогти. Він попросив побудувати йому хатинку, де можна було б перезимувати. Звірі допомогли викопати під кущем ямку в землі. Олень приніс сіна, а старий Кабан — листя дуба й солодких жолудів. Білка поділилася теплим пухом. Так і жив Заєць до весни.

Бабуся Зима вже збиралася покидати цей ліс. Вона любила всіх цих звірів і пташок, але її чекали в інших краях.

Одного ранку Заєць почув чиїсь кроки. Він обережно визирнув із-під листя — біля ямки нікого не було. Проте на снігу лежав червоний мішечок. Він підняв його та розкрив. Усередині була товста зелена книжка, яка мала назву «Поради Зайцям». Книжка розповідала про заяче життя — навчала будувати заячі хатинки.

Ось так з'явилася заяча хатинка під найпишнішою ялинкою *(за О. Лапушеною)*.

Досліджую текст

- Як називаємо казки, написані автором / авторкою? Хто головний герой казки? Прочитай питальне речення. Дай відповідь на запитання словами з тексту. Завдяки кому Заєць зміг вижити в зимовому лісі?
- ***Вибери свій варіант.***

1. Шкода Зайця, який загубив родину та випав із клітки.	*2.* Добре, що Заєць випав із клітки та потрапив на волю. Він опинився в природному середовищі.

- Розглянь ілюстрацію. Зроби припущення, хто міг покласти червоний мішок перед ямкою Зайця. Про що це свідчить?

Прочитай текст.

КІТ, ЗИМА І ВЕСНА

Іде кіт через лід
Чорнолапо на обід.
Коли чує він: зима
Його біла підзива:
— Ти чого йдеш через лід
І лишаєш чорний слід?
— Бо я чорний, — каже
кіт, —
Я лишаю чорний слід,
Коли ж біла ти сама,
То білій тут дотемна!
І пішов кіт через лід
Чорнолапо на обід.
Стала зимонька сумна:
За котом ішла весна!

М. Вінграновський

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст? Чи підказав тобі заголовок зміст тексту? Визнач паузи в тексті, позначеному блакитною рискою. Чому сліди кота були чорними? Чи доводилося тобі таке спостерігати?

Прочитайте діалог персонажів, дотримуючись відповідної інтонації.

- Розглянь малюнок. Чи відобразила художниця зміст тексту? Кого з намальованих персонажів не згадано у вірші?

Читаю, відтворюю, міркую.

ДАРИНА Й СИНИЧКА

Дарина йшла за дідом по стежинці, яку він розчищав від снігу. Ішли ближче до лісу. Був лютий. Зима відчувала, що ґаздує останні дні й незабаром поступиться весні. Тому вона накидала снігу так багато, що дерева загорнулися в нього, немов у пухові хустки.

Дарина мала допомогти дідусеві. Там, у лісі, пташки та дрібна звірина потребували людської допомоги. Дідусь поклав у торбину горіхи, узяв зерна, налив гарячої води в пляшку. Вони йшли в знайоме місце. Місце, яке добре знали лісові друзі. Годівнички, мов гойдалки, кружляли, закликаючи до себе.

— Ось і прийшли. Дарино, бери горіхи й купками клади в годівнички. А я насиплю зерна та наллю теплої води. Дивися, як радіють нам, цвірінькать! Красуні! Синички! Снігурі, налітайте!

Не встигли Дарина з дідом відійти вбік, як пташки почали галасливо снідати. Дід досипав ще зерна.

— Ходімо, люба. Ти, мабуть, дуже змерзла й зголодніла. Не снідала ж!

Раптом Дарина недалечко побачила в снігу маленьку жовту цяточку *(за К. Бондаренко)*.

Досліджую текст

- Ти прочитав / прочитала першу частину оповідання. Де відбуваються події? Який місяць описано? Хто головні герої / героїні оповідання?

Оповіда́ння — невеликий твір, у якому зображено одну подію із життя одного або кількох персонажів.

- Речення з порівнянням є в першому, другому чи третьому абзаці?
- ***Вибери свій варіант.*** Як будуть розгортатися події в другій частині?

1. Кого Дарина побачила в снігу?
2. Чи забере дівчинка знахідку додому?

- Прочитай другу частину оповідання.

ДАРИНА Й СИНИЧКА

(Продовження)

Під снігом лежала знесилена синичка.

— Діду, синичка… Вона… — гарячі сльози полилися по щічкам Дарини.

— Жива! Хутко ховай її, обережно, — сказав дідусь.

Дарина загорнула синичку в хустинку й побігла. Удома дівчинка поклала синичку в кошик із соломою біля груби. Вона напувала пташину теплою водою та не відходила ні на крок. Їсти пташка не мала сил.

— Дай їй відпочити. Усьому свій час. Ще політає твоя Синька! — заспокоював онучку дід.

І справді, під вечір синичка клюнула одне зернятко, потім друге, третє… Минали дні. Дарина полюбила Синьку й добре доглядала її. Синичка звикла до дівчинки й сміливо дзьобала зерно з Даринних рук.

Настала весна. Сумна Синька тихенько сиділа в клітці.

— Треба пташку відпускати, бо захворіє, і ніяке смакотиння та ліки не допоможуть їй, — сказав дідусь.

— Але ж, діду, я її дуже люблю. І Синька звикла до мене. Їсть із долонь, радіє, коли я з нею. Як же я її відпущу?

Дідусь більше нічого не промовив. Наступного дня Дарина взяла клітку з пташкою та понесла у двір. Відчинила дверцята. Пташка радісно випурхнула.

Через кілька днів онучка з дідом поралися біля годівничок на городі. Раптом Дарина побачила зграю синичок, що прямували до годівнички. Дарина виставила долоні із зерном. Одна із синичок, що прилетіла останньою, радісно цвірінькнула й сіла Дарині на долоню.

— Синька! Моя люба Синька! — прошепотіла Дарина *(за К. Бондаренко)*.

Досліджую текст

- Чи вдалося тобі передбачити такий розвиток подій? Якою постає Дарина? Чому вона послухала дідуся та відпустила пташку?

- ***Вибери свій варіант.***

1. Не треба було відпускати синичку. Вона звикла до людей.	*2.* Добре, що синичку відпустили на волю. Вона вдячна Дарині.

- ***Поділись емоціями.*** Чи сподобалося тобі оповідання? Як би ти вчинив / учинила на місці Дарини? До якої частини тексту ти створив / створила б малюнок?

Прочитай вірш.

ЛЮТИЙ

Він в зимі останній, діти, —
Місяць лютий кожен зна...
Хоч морозний і сердитий,
Та за ним іде весна.
В небо глянеш — мружиш очі:
Сяють промені ясні!
Покоротшали вже ночі
І зробились довші дні.

М. Познанська

Досліджую текст

- До кого звертається авторка вірша? Які ознаки весни вона описує? Прочитай. Вивчи вірш напам'ять.
- Розглянь «поле літер». Знайди «весняні» слова. Досліджуй, слідкуючи за стрілкою.

к	п	т	е	п	л	о	у
л	е	л	е	к	и	р	т
о	р	б	ю	в	і	т	и
с	в	о	к	в	і	т	и

Прочитай прислів'я. Поясни значення.

Сонце гріє, сонце сяє — уся природа воскресає. Березень березовим віником зиму вимітає, а весну в гості запрошує. Березень у зими кожуха купив, а на третій день продав *(нар. тв.)*.

Прочитай текст.

ЯК ВЕСНА ЗАМІСТЬ ЗИМИ БУЛА

Пішла якось Зима на ковзанку. Узула ковзани, а шнурок на одному не зав'язала. Начебто дрібничка, але шнурок потрапив під лезо ковзанів. Зима — бух! — і забила ніжку. Та так, що лікар сказав побути вдома й дотримуватися режиму.

— Хто ж тепер мої обов'язки буде виконувати? — зажурилася Зима.

Вирішила зателефонувати своїй сестрі Весні.

— Авжеж, беруся до роботи! — відповіла вона. — Одужуй, люба сестричко!

Уранці діти вийшли із санчатами, ковзанами, лижами...

Що таке? Сонце припікає, струмки течуть, бурульки плачуть. Зажурилася малеча.

— Не сумуйте! — сказала їм Весна.

Махнула рукою і перетворила санчата на велосипеди, ковзани — на ролики, а лижі — на скейти. Розвеселилися діти: серед зими по-весняному розважаються.

А згодом Зима одужала. Підійшла до озера, засклила його. Під дерева й кущі підсипала сніжку. Там уже травичка позеленіла. Хто зрадів Зимі? Діти, снігурі та синички! *(за О. Майбородою)*.

Досліджую текст

- Визнач жанр твору *(с. 97–98)*. Яка його тема? Назви́ персонажів. Чи бували випадки у твоєму житті, коли серед зими на кілька днів приходила весна? Як тоді змінюється твій настрій? Чи сподобалася тобі казка?
- Чи правильно визначено послідовність подій у тексті?

  Зима забила ніжку → підсипала сніжку → зателефонувала сестрі Весні.
- Продовж речення.

  Обов'язки зими: … .
  Обов'язки весни: … .

Розділ 5. Прийди, веснонько, з радістю, з великою милістю...

- Прочитай назву цього розділу. Поясни зміст речення. Що люди просять у весни? Коли в нашій Україні настане велика радість? Вислов власну думку. Прочитай у кінці підручника зміст цього розділу. Що тебе зацікавило?
- Читаю вірш самостійно.

Ой виходьте, дівчата,
Та в цей вечір на вулицю
Весну красну стрічати,
Весну красну вітати.

Будем весну стрічати
Та віночки сплітати.
А віночок сплетемо,
Хороводом підемо.

- Ти прочитав / прочитала веснянку.

Весня́нка *(гаївка, гагілка, ягілка, ягівка)* — це старовинна обрядова пісня. Вона пов'язана з початком весни. Веснянки є ***народні*** й ***авторські (літературні)***.

Веснянки — це пісні, якими наші предки проводжали зиму та зустрічали весну.

Дівчата й хлопці йшли за село закликати весну красну піснями та хороводами.

Веснянки виконують і сучасні музичні гурти, співаки.

Досліджую текст

- Що нового ти дізнався / дізналася? До кого звертаються у веснянці? Доведи або спростуй думку про те, що в тексті весна виступає в образі істоти.
- Прочитай веснянку, дотримуючись відповідної інтонації та сили голосу.
- Розгляньте аплікацію, прочитайте підпис. Яке дійство відображено? Із чого створено аплікацію?
- Створи кілька речень за змістом аплікації, використовуючи прочитані тексти.
- Послухай за QR-кодом веснянку.

Гаївки. *Аплікація. Художній музей М. Біласа. м. Трускавець*

- Читаю веснянку, готуюся до виразного читання.

— Весняночко-паняночко,
Де ти зимувала?
— У садочку, на пеньочку,
Пряла на сорочку.
Ниточок дала веселка,
Голочок дав їжачок,
Вишиваночки зробила
Для веселих діточок.

Є. Войнова. Веснянки

Досліджую текст

- Що таке *веснянки*? Між ким відбувається діалог? Як звертаються до весни? Яку роботу вона виконувала?

Розгляньте репродукцію картини. Кого на ній зображено? Як дівчатка одягнені? Поміркуйте, чому на картині так багато квітів.

- Прочитай текст.

БЛАГОСЛОВИ, МАТИ

Благослови, мати,
Весну закликати!
Весну закликати,
Зиму проводжати!
Зимочка в візочку,
Літечко в човничку!

- Ти прочитав / прочитала закличку.

Заклúчка (від слова *закликати*) — невеличка пісня, призначена *для співу групою дітей*. Часом вона супроводжується ігровими діями. Заклички є ***народні*** й ***авторські (літературні)***.

- Вивчи закличку напам'ять. Розкажи родині.

- Читаю закличку, готуюся до виразного читання.

ЗАКЛИЧКА ДО СОНЕЧКА, ….

Закликаю сонечко — посвіти!
А весняну квіточку — розцвіти!
Закликаю дощик я — поливай!
До життя охоти всім додавай!

Закликаю пташечку — прилети!
Молоду травиченьку — проростИ!
Закликаю весноньку в рідний край!
Пісенько-весняночко! Ввись злітай!

Т. Строкач

Досліджую текст

- Як називаємо закличку, що створена автором / авторкою? З яким настроєм треба читати текст? З якою інтонацією? Чому? Прочитай заголовок закличкИ *(с. 101)*. Продовж його, називаючи предмети, до яких звертається авторка.
- Що не так, як у тексті? Виправ помилки.

Закликаю квіточку — посвіти!
Закликаю сонечко — поливай!
Закликаю травиченьку — прилети!
Молоду пташечку — проростИ!

- Установи послідовність предметів, до яких звертається авторка. Хто «зайвий»? Чому?

- Прочитай текст.

Тарас Шевченко — одна з найвидатніших постатей в українській літературі. Його твори перекладено багатьма мовами світу, покладено на музику. Його картини відомі за межами України.

Тарас Шевченко, крім таланту письменника, мав хист до малювання.

Українці вшановують пам'ять Тараса Григоровича. Щороку 9 березня відзначають його день народження.

- Які вірші Т. Шевченка ти знаєш?

Прочитайте одне одному вірш.

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила.
А на полі жайворонок,
Соловейко в гаї —
Землю, убрану весною,
Вранці зустрічають.

Т. Шевченко

- Які емоції в тебе викликали рядки вірша?

- Читаю вірш самостійно, готуюся до виразного читання.

ДВІ БУРУЛЬКИ

Дві бурульки, дві сестрички
Учепилися за дах.
Довгоносі льодянички
Весну стрінули в сльозах.

Сонце лагідне, гаряче
Їх цілує у носи,
А вони ще гірше плачуть
Від пекучої краси.
Сонце шепче: — Не чіпляйтесь
За старий іржавий дах!
Із водою розливайтесь
Та співайте у струмках.

В. Паронова

Досліджую текст

- Як називає авторка бурульки *(с. 103–104)*? Прочитай. Хто до них звертається? З яким проханням? Як ти розумієш зміст підкресленого речення?
- Прочитай речення. Що не так, як у вірші?

Сонце *холодне, пекуче, жорстоке, лагідне, зле, гаряче, доброзичливе.*

Бурульки *довгоносі, товсті, плаксиві, сміливі, боягузливі.*

- Вибери відповіді за змістом тексту.

- Прочитай вірш.

ВЕСНА, ВЕСНА! РАДІЙТЕ, ДІТКИ...

Весна, весна! Радійте, дітки!
Ховайте швидше саночки!
Немов пташки, летіть із клітки, —
З кімнати, з хати у садки.

А там, в садочках, — сонце, співи!
В траві фіалки зацвіли...
Джмелі і бджілки загули,
І скрізь метелики щасливі.

Олександр Олесь

Досліджую текст

- Скільки строф у цьому тексті? З якою інтонацією їх треба читати? Прочитай вірш, звертаючи увагу на стрілки. Що вони підказують? До кого звертається автор вірша? Що він їм пропонує? Чому? Що відбувається в садочках?
- Прочитай речення. Що не так, як у вірші?

  В траві кульбабки зацвіли.
  Метелики та бджілки загули.
- Порівняння є в першому, третьому чи четвертому реченні? Укажи правильну відповідь.
- Прочитай за QR-кодом закличку «Вийди, вийди, сонечко».

- Прочитай текст.

ПІВНИК КОРАЛИК

Півник мав на голові гребінь червоний, як корал. І тому всі називали його Кораликом. Він дуже не любив сплюх:

— Я мушу розбудити всіх, хто спить! Ку-ку-рі-ку!

Прокинулися зразу качур Квак, котик Сивак, поросятко Носко. Подивився Коралик на поле, ліс, далекі дерева й потряс червоним гребенем:

— Ого, ліс ще спить. Треба його розбудити!

А ліс справді спав. Півник кукурікнув раз, удруге. Але всі спали!

— Тихо... Розбудиш конвалії... Задзвонять дзвіночками та розбудять усіх. А ще рано! — шепотіла сон-трава.

Півник потряс гребенем:

— То в цьому лісі живуть самі сплюхи! Невже не вдасться нікого розбудити?

Подивився навколо. Що то? Кущ, а на ньому гойдаються сережки... Жовтуваті й зеленуваті.

— Ну, видно, розбудив ліщину! — зрадів Коралик.

Але сережки шепнули тихенько:

— Не ти нас розбудив, не ти...

— А хто? — здивувався Коралик.

Проліски моргнули небесними очима й шепнули:

— Сонечко тут ходило, воно нас розбудило.

А трава зашуміла:

— Теплий вітерець літав, крильми торкнувся трав.

Ліщина ворухнула листочками:

— Шукала веснонька стежки — дала ліщині сережки.

— Сонечко... вітер... весна... — шепнув Коралик. — Шкода, я так старався... *(за Г. Бехлеровою)*.

Кора́л — це маленька підводна тварина, подібна до деревця з дуже міцним скелетом. Окремі види коралів є дорогоцінними. Корали бувають червоні або рожеві. З них роблять намисто.

Досліджую текст

- Хто головний герой тексту *(с. 105–106)*? Чому його звали Кораликом? Що не любив півник? Що його засмутило? Прочитай підкреслене речення. Що мала на увазі авторка? Які образні слова використано в описі вітру, трави, сонця?
- ***Поділись емоціями.*** Тобі сподобалася казка? Якими словами ти хотів би / хотіла б утішити півника?
- Розглянь зображення півника Коралика. Таким ти його уявляєш? Якщо ні, то опиши «свого» Коралика.
- Прочитай речення. Що не так, як у тексті?

Коралик розбудив качура Носка, котика Квака, поросятка Сивака.

— Не ти нас розбудив, не ти... — сказали проліски.

Проліски шепнули: — Теплий вітерець літав...

- Установи послідовність появи персонажів так, як подано в казці.

Сон-трава → проліски → сережки ліщини → трава.

- Прочитай та відгадай загадку.

Дзьоб червоний і панчішки,
Дуже довгі, тонкі ніжки,
Жабок ловить на болоті,
Тямить добре у дрібноті!

- Які слова допомогли тобі відгадати загадку?
- Прочитай вірш.

ПОВЕРНУВСЬ ЛЕЛЕКА

Прилетів лелека
з Африки далекої —
повернувсь назад,
в наш квітучий сад.

— А чом тобі не жити
там, де вічне літо?
І сказав розумний птах
мовою птахів отак:

— Ваші хати — найбіліші,
ваші жаби — найсмачніші!
А в гнізді моєму — стрічка,
що твоя мала сестричка
віддала мені сама.
В Африці таких нема!

В. Бондаренко

Досліджую текст

- Що підказав тобі заголовок? Між ким відбувається діалог? Звідки повернувся лелека? Чому він не захотів жити в Африці? Прочитай слова, у яких лелека висловив любов до Батьківщини.

Прочитайте вірш в особах, дотримуючись відповідної інтонації.

- Читаю, відтворюю, міркую.

ІДИ, ІДИ, ДОЩИКУ

Мама купила Василькові гумові чоботи. Тільки взути їх ні́як: сонячно, сухо. А дощ іти не квапиться. Дрімає собі в хмарині. Приміряв Василько взуття та й подався до тополі.

— Дощику, іди, щоб калюжі були! У мене чоботи нові, хочеться походити, — гукає.

А Дощик ніби не чує, дрімає та й дрімає.

Повернувся Василько додому ні з чим. Зазирнув у квітник, а там чорнобривці зовсім голівки посхиляли. Бабусині помідори й капуста пов'яли. Знову побіг Василько до тополі.

— Дощику, піди, прошу тебе! В'януть бабусині помідори й капуста, в'яне квітник у Мирославки, мої чоботи новенькі стоять без діла — усе тебе чекає!

Повертається хлопець ні з чим. А на вулиці Мирославка з подружками.

— Чого ти, Васильку, похнюпився? — питає Мирославка.

— Та… не можу Дощу докликатися. Допоможи мені...

— Ой, чи ти ж умієш його кликати? Дощ он як треба кликати.

Мирославка з подружками побралися за руки та заспівали:

Дощику, дощику, припусти
На бабині капусти!

А Маринка, що з Києва до бабусі приїхала, продовжила:

Ой дощику, поливайчику,
Поливай, поливай,
Та і нас не минай!

Дощик почув — та як припустить! На городи, на левади, на прив'ялі квітки, на бабусині грядки… *(за З. Мензатюк)*.

Лева́да — присадибна ділянка землі із сінокосом, городом і плодовим садом або іншими деревами.

Досліджую текст

- Хто є головним героєм тексту? Доведи або спростуй думку про те, що Василько турбувався не тільки про себе. Оціни поведінку хлопчика. Прочитай аб-

зац тексту, у якому хлопчик пояснює Дощу своє прохання.

- Прочитай речення, відтвори події у відповідній послідовності.

  Василько звернувся до Дощика.
  Василькові купили чоботи.
  Хлопчик зазирнув до квітника.
  Василько звернувся до Мирославки.

- Прочитай заклички до Дощика. Як дівчата його називають? Чому? Які образні слова вжито в закличках? З якою інтонацією треба читати заклички? Які з них ти знаєш? Розкажи.
- Прочитай за QR-кодом закличку «Іди, іди, дощику».

- Прочитай вірш самостійно.

ЩО З ВЕСНОЮ НАСТАЄ

— Що з весною настає?
— Сніг у полі розтає.
— А чому то так буває?
— Сонце його пригріває.
— Що ж синіє на землі?
— Ніжні проліски малі.
— А що пнеться з-під листа?
— То травичка виросла.
— А над полем що бринить?
— Любий жайворон дзвенить.

К. Перелісна

Досліджую текст

- Хто є авторкою вірша *(с. 111)*? Яка його тема? Що об'єднує цей вірш із закличкою?

Прочитайте вірш в особах: дівчата запитують, хлопці відповідають. Вимовляйте голосніше слова, виділені блакитним кольором. У них зосереджено зміст запитання.

Читаємо разом.

СОНЯЧНИЙ ЗАЙЧИК

Дівчинку звали Ганнуся, але всі називали її просто Нуся. Вона була білявенька, голубоока й дуже симпатична.

Сьогодні вранці Нуся була не в настрої, бо наснився їй сон — дивний і тривожний... Буцімто стоїть вона вночі в страшному темному лісі. Поряд із нею маленький дідок гірко плаче.

— Що трапилося, дідуню? Чого ви плачете? — питає Нуся.

— Ох! Як же мені не плакати, коли в мене таке горе! Таке...

І раптом Нуся прокинулася. Що ж було далі?

Уранці дівчинка сиділа біля вікна й згадувала дідуся, який приснився. Від шибки віддзеркалювався на підвіконні сонячний зайчик. Спершу це була просто мерехтлива сонячна плямка. І раптом на очах Нусі плямка перетворилася на живого сонячного зайчика: жовтого, пухнастого, з довгими вушками й коротеньким хвостиком.

— Ой! — вихопилося в Нусі. — Ти хто?

— Терентій! — сказав сонячний зайчик.

— Справді? — усміхнулася Нуся. — Той самий Терентій? З Країни сонячних зайчиків?

— Той самий. І я про твій сон знаю.

— Серйозно?! — зраділа Нуся. — А що той дідок хотів сказати?

— Цього я вже не знаю, — сказав Терентій. — Я попрошу мого друга місячного зайчика Олелька, і він тобі допоможе. Подзвоню Олельку по чарифону в Країну місячних зайчиків. А він уже прийде до тебе вві сні й допоможе.

— Уві сні? — здивувалася Нуся.

— Авжеж. Місячні зайчики тим і займаються, що розносять людям сни. Прибігають до нас, у Долину щасливих сновидінь, беруть сни та розносять уночі тим, хто спить...

— З ким це ти розмовляєш, доню? — гукнула раптом мама.

Терентій одразу зник.

— Та просто так... граюся! — гукнула Нуся.

«Дорослим важко іноді пояснити справжність казкових подій і явищ», — подумала Нюся *(за Вс. Нестайком)*.

Досліджую текст

- Назви́ персонажів тексту. Хто з них казковий? Чому в дівчинки був поганий настрій? Поділи текст на дві частини: частина перша — текст, у якому описано реальні події, друга — казкові. Добери заголовки до цих частин. Про що розказав Терентій Нусі? Опиши Терентія, використовуючи слова, виділені блакитним кольором.

Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах.

- Вибери правильну відповідь.

Терентій прибув із Долини щасливих сновидінь, Країни сонячних зайчиків чи з Країни місячних зайчиків?

Сни розносять сонячні зайчики, місячні зайчики чи великодні зайчики?

Місячного зайчика звали Омелько, Олелько чи Онисько?

- Прочитай вірш.

ВЕРБОВІ СЕРЕЖКИ

Біля яру, біля стежки
одягла верба сережки.
Головою хилитала,
потихесеньку питала:
— Де ота біленька хатка,
що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки,
подарую їм сережки.

Л. Костенко

Хилита́ти — хитати, гойдати, колихати.

Досліджую текст

- Хто є авторкою вірша? Які вірші Л. Костенко ти знаєш? Що казкового в цьому тексті? Прочитай прохання верби. До кого вона звертається?

- Підкреслені сполучення слів ужито в прямому значенні чи переносному? Слово, виділене блакитним кольором, є однозначним чи багатозначним? Поясни, які значення має це слово.

- Вивчи вірш напам’ять.

- Прочитай прислів’я про вербу. Поясни значення.

Де верба, там і вода; де вода, там і верба. Де верба водою живе, верба воду й береже. Де срібна вербиця, там здорова криниця *(нар. тв.)*.

- Прочитай вірш. Що об’єднує ці тексти? Що першим з’являється на вербі: котики чи сережки? Тобі підкаже малюнок.

БЕРЕЗНЕВІ КОТИКИ

З бруньки виліз котик.
Котик, та невже?
Спробуйте на дотик...
Впевнилися вже!
Котик мружить очі,
Виставив живіт.
Березень регоче:
— З бруньки виліз кіт!

Н. Карпенко

О. Кваша. Весна

- Розглянь репродукцію картини *(с. 115)*. Прочитай прізвище художниці. Які її картини ти бачив / бачила? Яку пору року зображено на полотні? Які кольори переважають? Чому? Порівняй вербових котиків із котом. Що їх об'єдує та що відрізняє? Створи кілька речень за змістом картини.

- Прочитай та відгадай загадку.

Вслід за березнем прибіг
Й ну смішити нас усіх.
Хто з нас любить жартувати,
Усіляко кепкувати?

1 квітня у світі відзначають Міжнародний день сміху. У цей день розігрують родичів, друзів, знайомих і просто незнайомих людей.

- Читаю самостійно, готуюся до виразного читання.

Я КВІТУЮ

— Я квітую, — каже квітень, —
Квітом луків і гаїв.
Листя зграйками на вітах
Жде-чекає солов'їв.

— Я квітую! — квітень каже, —
Весно-сестро, пам'ятай,
Що довік бажання наше —
Прикрашати рідний край.

М. Сингаївський

Досліджую текст

- Доведи, що автор зображає місяць квітень як істоту. До кого квітень звертається? Як називає весну? Кого чекають листки? Як образно називає автор сукупність листків? Яке найбільше бажання місяця квітня? У якій строфі про це йдеться? Прочитай. Вивчи вірш напам'ять *(за бажанням)*.

- Прочитай вірш.

Верба б'є, не я б'ю,
За тиждень — Великдень!
Уже недалечко
Червоне яєчко.
Будь здоровий, як вода,
І багатий, як земля.

- Вивчи вірш напам'ять *(за бажанням)*.

- Прочитай текст.

ПРИГОДА КРАШАНКИ

З великоднього кошика викотилася великодня крашанка. Червона та яскрава, вона котилася лісом і милувалася природою. І раптом... застрягла в кущі шипшини.

— Що я наробила? Як же я тепер потраплю до великоднього столу? — жалібно заплакала крашанка.

— Тепер ти назавжди будеш моєю, — заговорила шипшина. — Будеш прикрашати моє гілля. Усі не люблять мене. Кажуть, що я колюча.

— Відпусти мене, шипшинонько! Свято Пасхи не настане без мене. Діти будуть сумувати. Вони не зможуть улаштувати змагання зранку.

— Ні, ти моя, — сказала шипшина й міцно обійняла яскраву крашанку.

У цей час повз них пробігав маленький сіренький зайчик і почув плач.

— Пані шипшино, відпусти крашанку, будь ласка, дуже тебе прошу!

— Ні-ні, вона тепер — моя прикраса! Біжи, зайче, своєю дорогою…

— Люба крашанко, — сказав тихенько зайчик, — я тебе врятую! Тільки друзів погукаю… *(за Ю. Хандожинською)*.

Досліджую текст

- Прочитай прізвище авторки казки. Які твори Ю. Хандожинської ти читав / читала? Які події описано в тексті? Відтвори текст, дотримуючись логіки подій.
- Розглянь малюнок. Кого запросив на допомогу зайчик? Створи продовження казки. Якого закінчення казки ти хочеш?

Читаю текст самостійно.

ДУХМЯНИЙ ДУХ РІДНОГО ДОМУ

Кожен дім має свій особливий запах. Гніздо чаплі пахне вербовими галузками, очеретом і ряскою. Дупло білки — жолудями, шишками й горішками. Нора лисиці — сухим піском, листям. Кубло їжака — сухим листом, корінцями та грибами. Барліг ведмедя — ялиновими гілками й мохом.

І твоя домівка має ні з чим незрівнянний дух. Ти переступаєш рідний поріг і відчуваєш бадьорий запах бабусиного борщу чи солодкі пахощі маминих пирогів із вишнями. Можливо, дух татової роботи. Може, аромат какао, який сьорбає старша сестра чи брат. А ще твій дім пахне твоїм велосипедом, іграшками, книжками. Ти звертав увагу на духмяний запах твого рідного дому? Зверни й розкажи нам *(за Т. Горицвіт)*.

Духмя́ний — запашний, пахучий, ароматний; про приємний запах.

Досліджую текст

- Яка тема тексту? Чиї домівки згадує авторка? Відтвори текст, у якому йдеться про домівку людини.
- Прочитай, чим пахне домівка персонажів тексту, у поданій послідовності. Визнач, кого немає на малюнку.

Прочитай вірш сусідці / сусідові по парті напівголосно.

МІЙ ДІМ...

В мурахи — мурашник, у сонечка — небо,
У крапельки — хмара, у білки — дупло.
Нора чи гніздечко... Та кожному треба,
Щоб в рідній домівці затишно було.
Мій дім — моя міць, оберіг і родина,
Мені наймиліша моя сторона.
Мій дім — це мій край, на ім'я Україна.
Вона в моїм серці назавжди одна.

Н. Карпенко

Н. Курій-Максимів. Мій дім

Досліджую текст

- Доведи або спростуй думку, що ці два тексти мають одну й ту ж тему. Обґрунтуй свій висновок. Що є рідною домівкою для авторки вірша? Що потрібно всім і кожному для його домівки? Чи погоджуєшся ти з думкою авторки?
- Розглянь ілюстрацію. Прочитай рядки з вірша, які співзвучні з її змістом.

Читаю, міркую, відтворюю.

НАША ХМАРА

Як затягнеться небо сірим серпанком, то відразу ховаються всі жучки й комашки, не шелеснуть ані трава, ані листок. Я вже знаю, що треба чекати нашу хмару.

Хмара живе за лісом. Вона завжди приходить звідти. Висунеться поволі, потягнеться, почухається животом об колючі верхівки сосон, повзе на село та й стане над нашою хатою. А кругом тихо… І повітря свіже, аж мокре. То хмара так мокро дихає. А тоді як сипоне! Великі краплі падають рясно, важко, наче трусить вона здоровенне, повне води решето. І вже блищить од чистоти й свіжості весь город. І хилиться додолу молоде туге бадилля картоплі, темно-зелене листя буряків, пагони помідорів…

Я беру парасолю та виходжу на ґанок, щоб нашій хмарі подякувати *(за О. Кротюк)*.

Серпáнок — легкий прозорий туман.

Досліджую текст

До якого жанру належить текст *(с. 121)*? Де відбуваються події? Яка тема твору? Які тексти на подібну тему ви читали?

- Спростуй або доведи, що авторка описує хмару як живу істоту. Які слова підтверджують таку думку? Прочитай. Які образні слова використовує авторка? Прочитай речення з порівнянням.
- Розглянь малюнок *(с. 121)*. «Намалюй» хмару словами, які ти запам'ятав / запам'ятала.

Прочитай текст.

КУЛЬБАБА ТА СОНЯЧНІ ЗАЙЧИКИ

Навесні всі сонячні зайчики збігаються на землю. Вони своїми чарівними лапками розкривають тугі пуп'янки кульбаб. У зеленій траві світяться маленькі жовті сонечка. То на високому та гладкому стеблі зацвітають кульбаби. Нічого, що стебло порожнє, зате міцне.

Перші весняні квіти — проліски, сон-трава, фіалки — з'являються раніше. Та коли зацвітають пухнасті веселі кульбаби, весна йде назустріч літу.

Кульбаби — найдовговічніші весняні квіти. Уже давно зів'яли первоцвіти, а яскраві кульбаби жовтіють у траві, обрамлені широкими листками. Сонячні зайчики — вірні друзі кульбаб. Чому? Тому що цвітуть кульбаби лише тоді, коли світить сонце. Тільки-но зникнуть сонячні зайчики,

кульбаби теж закривають жовтенькі парасольки. Зайчики попереджають квітку про дощ. Коли дощовики збираються на небі й ховають сонячних зайчиків, кульбаби теж закриваються.

Кульбаба не в'яне, не опадає, як усі квіти. Жовті голівки вкриваються сивиною — білими пухнастими волосками. Вони летять, падають на землю та засинають. Весною чарівну кульбабу розбудять сонячні зайчики *(за Вс. Нестайком)*.

Досліджую текст

- Назви́ персонажів казки. Наведи приклади того, що кульбаба й сонячні зайчики в казці постають як істоти. Відтвори в логічній послідовності життя кульбаби.
- Розглянь малюнок. Що роблять сонячні зайчики? Відтвори, користуючись текстом.
- Прочитай слова, виділені блакитним кольором. Вони «малюють» кульбабу, описують предмет.

Відповідаючи на питання *який? яка? яке? які?*, ти створюєш ***текст-опис***.

- Послухай за QR-кодом пісню про кульбабу.

Прочитай текст.

СОФІЯ, ЯКА БОЯЛАСЯ ТЕМРЯВИ

Софія була дуже сміливою дівчинкою, як на свої вісім років! Але був у неї один страх — темрява.

Того дня вона сиділа в саду й читала казку своїй ляльці. Мама покликала Софію вечеряти. А в будинку — сюрприз! Прийшов її дядько. Дівчинка розповідала йому про свої мрії. Попрощавшись, вона пішла спати. А де ж її лялька? Вона залишилася в саду. Софія мусить її забрати! Але як піти вночі в сад?

Дівчинка взяла ліхтарик і вийшла з кімнати. У саду — хоч око виколи! Темрява тягнула свої щупальця до неї. Софія підійшла до яблуні й завмерла... Біля її ніг загорівся вогник! А поряд ще й ще... Це світлячки! Сад ніби ожив і став подібним до чарівного королівства. Софія хотіла доторкнутися до одного жучка, але він злетів. За ним — інші. Світлячки кружляли в дивовижному танку й розвіювали темряву разом зі страхом дівчинки. Софія побачила ляльку:

— Бачиш, яке диво в саду відбувається. Вибач, що я тебе одну залишила. Але якби не було темряви, ми б ніколи такої краси не побачили. Із цього часу Софія перестала боятися темряви *(за О. Поповичем)*.

Світлячки́ — це комахи, які світяться вночі.

Досліджую текст.

- Про що ти дізнався / дізналася з першого абзацу тексту?

- Скільки років було Софії? Що вона робила в саду вдень? Який сюрприз її чекав увечері? Чому дівчинка вирішила забрати ляльку, яку вона забула в саду? Яким був сад увечері? Що побачила Софія в саду? Який висновок вона зробила?
- Як ти розумієш зміст підкресленого речення?
- Відтвори текст за питаннями.

Хто є головною героїнею тексту?
Де відбуваються події?
Що сталося з дівчинкою?
Як це було?

Відповідаючи на питання *де? хто? що? як це було? що сталося?*, ти створюєш ***текст-розповідь***.

- Прочитай текст.

Леся Українка — видатна українська письменниця, перекладачка, фольклористка. Уже з ранніх років Леся була дуже старанною, мала здібності до шкільної науки. У чотири роки дівчинка навчилася читати, а в шість — вишивати. Леся дуже любила музику, старанно вчилася грати на фортепіано. Разом із братом Михайлом ставили вистави, читали дитячі книжки для всіх. Вони були нерозлучними. Жартома їх у сім'ї називали Мишелося. У дев'ять років Леся написала перший вірш «Надія».

Леся Українка. *Світлина*

У старших класах ти дізнаєшся багато цікавого про талановиту й мужню поетесу.

- Що тобі відомо про Лесю Українку?
- Прочитай вірш.

УЖЕ ВЕСНЯНЕ СОНЦЕ ПРИПІКАЄ

Вже й сон-трава перецвітати стала.
От-от зозулька маслечко сколотить,
в червоні черевички убереться
і людям одмірятиме літа.
Вже з вирію поприлітали гості.
Он жовтими пушинками вже плавають
на чистім плесі каченята дикі…

Леся Українка

Плéсо — спокійна, чиста ділянка річки.

Досліджую текст

- Що підказав тобі заголовок вірша? Про які події розповідає авторка? Як ти розумієш значення виділених сполучень слів? Коли перецвітає сон-трава? *(Коли настає середина весни.)* Коли зозулька відмірятиме людям літа? *(Тоді, коли знесе яєчко, підкине його в інше гніздо, причепуриться і почне кувати. Зозуля собі гнізда не мостить.)* Які емоції в тебе викликали рядки вірша?
- Прочитай псевдонім авторки вірша.

12 квітня — Всесвітній день авіації та космонавтики (Міжнародний день польоту людини в космос).

В Україні цей день має назву ***День працівників ракетно-космічної галузі України.***

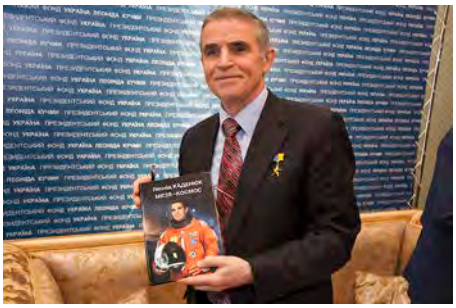

Перший астронавт незалежної України — герой України Леонід Каденюк. На борту космічного корабля «Колумбія» разом із шістьма астронавтами він був у польоті 15 діб 16 годин 35 хвилин та 1 секунду.

— Чи страшно було? — запитуємо космонавта.

— Ні, було дуже цікаво. У космосі найбільше вражає сам космос і те, який вигляд має Земля! Вона неймовірна! Красива, зелена, беззахисна! Бережіть її! *(з інтернету)*.

- Прочитай вірш.

ВІРШ ПРО ЗЕМЛЮ

Блакитні простори, зелені ліси —
Ніде не знайдеш ти такої краси.
У космосі є ще багато планет,
Немає лишень життя там прикмет.
Ти наша домівка, планета Земля,
Ти гарна і зблизька, красива здаля.
Дивуються інші планети всі щиро:
«Яка ж ти, сестричко, блакитно-вродлива!»

Н. Карпенко

Досліджую текст

- Хто є першим космонавтом незалежної України? Як Л. Каденюк відгукнувся про Землю? Яку настанову він дав усім людям? Які слова вірша підтверджують слова астронавта? Прочитай. Як відгукуються інші планети про Землю? Прочитай. Опиши планету Земля, використовуючи слова, виділені блакитним кольором.

Прочитай текст.

ЄНОТИК БО ТА ПОВІТРЯНА КУЛЯ

Казка

Вибачте, мені зараз не дуже зручно говорити, бо я ще не закінчив ранкове полоскання. Я ретельно прополоскав зубну щітку після того, як почистив зуби. Прополоскав весь набір качечок для ванни. Якщо ви ніколи не бачили живих єнотів, то спеціально для вас я щойно зробив фото.

Мене звати Бо. Батьки кажуть, що ми — єноти-полоскуни, тому з рання і до смеркання все миємо.

Я дуже люблю повітряні кулі. Настала осіння пора, і я почав займатися в «Школі пілотів». Навчання в школі дуже відповідальне!

— Синку, — каже мама, — усе це повітроплавання таке небезпечне!

Мама не може зрозуміти, що це так само безпечно, як пускати мильні бульбашки.

Поснідавши, я рушив до школи. У моєму рюкзаку серйозний багаж. Дивіться…

Я ішов осінньою лісовою стежкою і радів усьому! А найперше — новим знанням! Усього за

тиждень я вивчив, із чого складається повітряна куля, як вона літає. Треба лише нагріти повітря всередині кулі, наповнивши її теплом. І куля полетить, бо навколо холодніше. Тепло завжди піднімається вгору. Так сказав наш учитель Ас на першому занятті *(за І. Лазуткіною)*.

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст? Хто головний герой казки? Що ти дізнався / дізналася про нього? Відтвори текст у такій послідовності: 1) знайомство з єнотиком Бо; 2) ранок єнотика Бо; 3) льотний рюкзак майбутнього повітроплавця.
- Яка інформація тебе найбільше зацікавила: *що є в льотному рюкзаку; як літає повітряна куля; із чого вона складається*? Про це ти дізнаєшся в наступній частині казки. Як можуть розвиватися події далі? Зроби припущення.

Прочитайте повідомлення Медіагіда.

— Першу повітряну кулю було створено близько 250 років тому в Парижі *(Франція)*. Першими піднялися в повітря баран, півень і качка. Тільки після того, як ці «астронавти» приземлилися, у повітря піднялися люди. Сучасні повітряні кулі використовують для оглядових і спортивних польотів.

Прочитай продовження казки.

ЄНОТИК БО ТА ПОВІТРЯНА КУЛЯ

Казка

(Продовження)

— Отож, друзі, — мовив учитель Ас, поважний ведмідь, — хто скаже, чому влітку на повітряній кулі можна літати тільки на світанку та пізно ввечері?

учитель Ас
ведмідь

єнотик
Бо

бурундук
Іон

кріт
Ом

— Тому що вдень земля нагрівається сонцем. Тепле повітря від землі підніматиме кулю вгору або опускатиме вниз, — відповів бобер Гео.

— Куля стає некерованою і може різко вдаритись об землю! — вигукнув я.

— Молодці! Усе правильно. Раніше я облітав на ракеті всі планети, де живуть космічні бджоли, які роблять бджолиний мед із космічних квіток, — гордо сказав Ас.

— А хіба бджоли живуть на інших планетах? — спитав кріт Ом.

— А вони там у скафандрах літають? — запитав бурундук Іон.

— Ану, тихіше! — сказав учитель. — Справжні повітроплавці спочатку піднімають лапу, а вже потім запитують. Є ціла бджолина галактика, під назвою «Сота». Там, у бджолиних вуликах, є не тільки звичайний мед, а й медові льодяники, тістечка з джемовою начинкою і навіть торти-медівники́. Але смачнішого меду за наш лісовий немає!

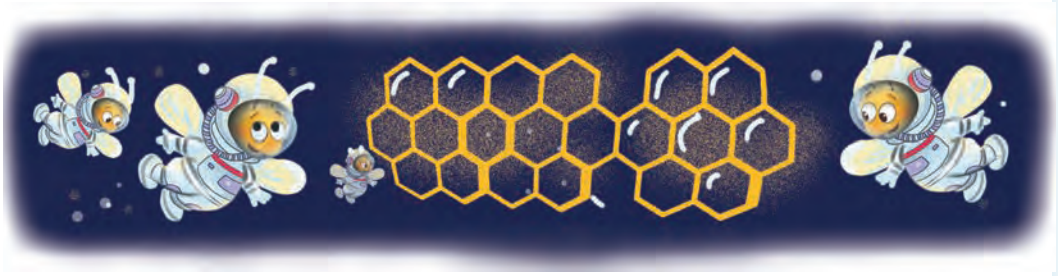

Сьогодні дев'яте заняття! Наш учитель Ас розповів дещо таке, від чого мої однокласники повідкривали роти! І я нарешті дізнався, як виглядає моя мрія! І навіть намалював її.

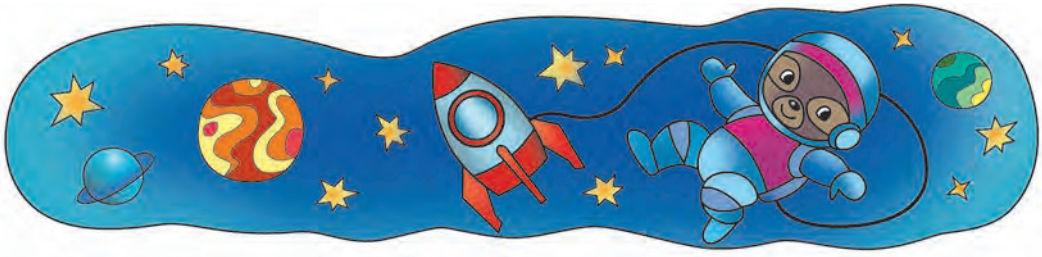

— Відтоді як баран, качка й півень уперше полетіли на повітряній кулі, пройшло багато років. Тепер повітроплавці з навколишніх лісів усі разом піднімуться в небо на повітряних кулях і побачать наш красивий ліс! — повідомив учитель Ас *(за І. Лазуткіною)*.

Досліджую текст

- Як називається школа, де навчався єнотик Бо? До чого він готувався? Що тобі відомо про повітряні кулі?
- Розглянь перший малюнок *(с. 130)*. Запам'ятай імена учнів і вчителя. Назви́ імена дійових осіб казки в тій послідовності, у якій вони з'являлися в тексті.
- Розглянь другий малюнок *(с. 131)*. Поміркуй, чому бджолина галактика має назву «Сота». Що таке *соти*? Чим відрізняються земні бджоли від космічних?
- Розглянь третій малюнок *(с. 131)*. Опиши мрію єнотика Бо, яку він намалював.

Прочитайте текст, позначений блакитною рискою, в особах *(с. 130–131)*. Чиї репліки є правдивими?

- Прочитай текст.

ДИВНИЙ ГІСТЬ

Дмитро Метелко ввійшов до кімнати свого старшого брата Петра. Раптом він почув глухий таємничий голос. Хлопчик спершу трохи злякався. Таємничий голос долинав із нової шафи.

— Хто це там сидить у шафі?! — вигукнув Дмитро.

— Я не сиджу, а стою! — сказав голос. — Випусти мене.

— Спочатку відповідай, хто ти! — зажадав Дмитро.

— Я — Кібрик. Я добре тебе бачу. Я вмію дивитися крізь стіни...

— От чудасія! — здивувався хлопець. — А мене навчиш?

Дмитро повернув ключ у замку й побачив... робота з яскраво-зеленими очима! Він привітно кив-

нув вусиками антени й, плавно переставляючи ноги, рушив кімнатою.

— Бачу за стіною розгардіяш, — сказав він сумно. — Не прибрано, усе розкидано. Певно, там, у сусідній кімнаті, мешкає жахливий нечепура. Ти з ним знайомий?

— Так, — почервонів Дмитро. — Там мешкаю я...

— Я навчу тебе прибирати. Зачекай тут на мене дві з половиною хвилини.

— А йди-но сюди! — голосно покликав його Кібрик. — Готово! Я навів у тебе ідеальний порядок.

Дмитро зазирнув — і не повірив своїм очам. Усі речі в кімнаті були старанно складені охайними купками. У першій купці лежали авторучка, автомобіль та апельсин. У другій — бризкалка, бублик, бінокль, бриль. До наступної купки робот склав усе, що починалося на літеру «В»: вертоліт, вудку й ватрушку...

— Учися, як треба прибирати! — гордовито промовив Кібрик. — Я розклав твої речі за алфавітом. Це дуже зручно.

— Ти чудово наводиш лад! Як ти потрапив у нашу шафу? — сказав Дмитро.

— Мене створив твій старший брат Петро Метелко в гуртку «Технічне моделювання». Я хотів познайомитися з вашою родиною. Тому непомітно рушив за Петром. Саме тоді вам привезли нові меблі. Я крадькома забрався до шафи, що стояла біля під'їзду, і вантажники потягли мене нагору. Ось так!

(за Л. Сапожніковим).

Досліджую текст

- Тобі сподобався текст *(с. 132–133)*? Як ти вважаєш, прочитане є казкою чи оповіданням? Чому? Що ти знаєш про роботів? Як звали старшого брата Дмитра? У якому гуртку він займався?
- ***Вибери свій варіант.*** Прочитай абзац, позначений блакитною рискою *(с. 133)*.

1. Кібрик дуже добре склав розкидані речі.	*2.* Кібрик неправильно склав розкидані речі. Не можна харчові продукти (апельсин, бублик) тримати разом з іграшками. Він цього не знав.

- Прочитай текст.

Іван Франко — видатний український поет, прозаїк, перекладач. Змалку Іванко був допитливим і талановитим хлопчиком. Найбільше любив бувати в батьківській кузні й слухати розповіді людей старшого віку. Читати він навчився в шість років за 10 днів, а у вісім — вільно почав читати польською та німецькою мовами. Малого Іванка вдома називали Мироном. Він дуже любив жартувати.

- Що тобі відомо про І. Франка?

МАЛИЙ МИРОН

(Уривок)

— Василько, — говорить Мирон, — ти вмієш рахувати?

— Я вмію! П'ять, сім, парканацять.

— Парканацять! Ха-ха-ха! А то скільки — парканацять? От сядь лишень, будемо рахувати!

Василь сідає, а Мирон починає рахувати: один, два, три, чотири… І так до ста! Але Василько вже не чує: утік *(за І. Франком)*.

У старших класах ти дізнаєшся багато цікавого про видатного українця, його твори. Це він написав казку «Фарбований лис».

- Прочитай вірш.

Надійшла весна прекрасна,
Многоцвітна, тепла, ясна,
Наче дівчина в вінку.
Зацвіли луги, діброви,
Повно гомону, розмови
І пісень в чагарнику.

І. Франко

Досліджую текст

- Якими словами автор описує весну? З ким її порівнює?

Читаємо, розігруємо діалоги.

ЯРМАРОК

Їдуть автобуси, мчать мотоцикли, торохтить віз. А на возі — гладкі спинки, п'ятачки рожеві, хвостики кільцем: «куві! куві!» На ярмарок!

А на ярмарку чого тільки немає! Понурих облич і сварок немає. Зате скільки сміху, жартів, торгування, вихваляння!

— Писанки! Гуцульські писанки! Гляньте — як сонечко!

— Купіть килим! Цілу зиму пахнутиме полониною.

— Хустки! Намиста! Беріть віночки білі!

Задумався Зайчик: «Що б і собі продати? А продам я страх!»

Озирнувся навкруги:

— Тітонько! — каже Зайчик. — Купіть страх!

— Страх? Кого ж мені боятися? Не треба мені страху.

Дивиться Зайчик — стоїть дівчинка, з мамою за руку.

— Що ти за звір, сірий вовк? — запитує вона.

— Я Зайчик.

— А я Катруся!

— Катрусю, тобі страху не треба?

— У мене і свого забагато...

Сів Зайчик, заплакав.

— Чому плачеш, Побігайчику? — питає в малого дід Микола.

— У мене страху ніхто не бере... За що я гостинчика куплю?

Як почули про це жінки та дівчата, дідусі та бабусі, тати й мами, ще і їхні діти, як почали Зайчика пригощати! Принесли калачів, медівників, бубликів в'язку, горіхів торбинку, пиріжків із сиром, маком, капустою ...

А сонечко вже за полудень хилиться, пора додому. Стих гомін, погасли барви. До наступного ярмарку! *(за З. Мензатюк)*.

Досліджую текст

- До якого жанру належить цей текст *(с. 135–137)*? Який настрій панує на ярмарку? Чому?
- Відтвори частину тексту, яка позначена червоною рискою. Поміркуй, у цій частині події є *реальними* чи *казковими*. Обґрунтуй свою думку.

Прочитайте текст, позначений червоною рискою, в особах. Визначте кількість учасників розмови, слова автора. Використовуйте відповідну інтонацію, жести, силу голосу.

Прочитайте й обговоріть, якою є будова тексту.

- Про що йдеться в першому абзаці?

  Це ***початок розповіді***, або ***зачин***.
- Про що йдеться в частині тексту, позначеній червоною рискою?

  Це — ***основна частина тексту***.
- Про що йдеться в останньому абзаці розповіді?

  — Це — ***кінцівка***.

Прочитай вірш.

КВІТУЧА ВЕСНА

У квітні квітує квітуча Весна,
Квіти виповнюють весну
До дна.
У квітні квітують нарциси,
Тюльпани,
У квітні цвітуть всякі квіти
Весняні.
У квітні квітують і Місяць,
І зорі,
Квітень вкрив цвітом поля
Неозорі,
Квітень всю землю
Зачарував…
Квітень скінчився — і травень
Настав!

М. Трохим

Досліджую текст

- Якому місяцю весни присвячений вірш? Які слова часто повторюються? Чому? Що зробив квітень на полях, на землі?
- Розглянь малюнки. Що не так, як у тексті? Які з намальованих предметів згадано у вірші першими? Відтвори. Прочитай речення, виділене блакитним кольором. Який місяць настає після квітня?

Травень — останній місяць весни. Місяць, у якому буяють трави та квітують різні рослини: квіти, дерева, кущі. Цей місяць має й інші назви — *пісенник* і *громовик*. Це давні народні на́зви, які нагадують, що в лісах, у гайках, на полях, біля річок, людських осель цілоденно чути різні пташині пісні: солов'їні трелі, дивні посвисти шпаків, кування зозуль.

- За QR-кодом послухай весняний щебет пташок.
- Прочитай вірш.

ТРАВЕНЬ

Каштанчик свічечками,
Кульбабка ліхтарями
Присвічують,
Щоб травень святкував.
А він, наш кучерявий,
Зростив розкішні трави,
Ще й квіти
Поміж них порозкидав.
Ну, як тут не присвітиш?
Квітки збирають діти,
Вінки сплітають,
дякують йому.
Голівоньки квітчають
І пісеньки співають,
Звеличуючи
Радісно весну.

Т. Полубко

О. Кваша. Весна

Досліджую текст

- Які ознаки травня описано у вірші *(с. 139)*? Чому використано пестливі слова? Прочитай їх. Що зробив травень? Що роблять діти? Який настрій тексту?
- Розглянь репродукції картин української художниці О. Кваші, які вона назвала «Весна» *(с. 139)*. Які рядки з вірша «Травень» відображено на полотнах художниці? Прочитай. Вибери одну з картин і створи кілька речень за її змістом.

- Прочитай текст.

ЯК НАРОДИЛОСЬ ЯБЛУКО

У травні під Олесиним вікном ожила яблуня. Її гілки обсипало пуп'янками. Хмара скупала яблуню рясним дощем. Дівчинка з неї очей не зводила.

Нарешті Олеся з хмарою дочекалися: з пуп'янка, мов із теплих пелюшок, викуталася квітка. Ой, як вона зраділа, коли побачила у вікні Олесю, а на небі хмару! А як та квітка тішилася, коли до неї прилітали бджоли! Вони співали їй пісню, а вона їх поїла яблуневим соком-нектаром.

Не встигла квітка нацвістися, як налетів вітер та обтрусив із неї всі пелюстки. Замість пелюсток на ній зав'язалося маленьке зелене яблуко.

Яблуко висіло проти сонця і щодня наливалося сонячним соком. Удень вигрівало собі боки, а вночі купалося під дощем. Воно було таке гарне, таке рум'яне, що жодний черв'як не наважився його вкусити. Уже й весна минула. Потім — літо... Яблуко дожило до... *(за Г. Кирпою)*.

Досліджую текст

- Прочитай прізвище авторки тексту. Які її твори ти читав / читала?
- Скільки абзаців у тексті? Прочитай образні слова в другому абзаці. Відтвори зміст останнього абзацу. Як можуть розвиватися події далі?
- Розглянь серію малюнків. Чи відображають вони зміст у логічній послідовності? Відтвори зміст тексту «Як народилось яблуко», користуючись малюнками. Створи продовження тексту, використовуючи малюнки.

- Прочитай текст.

Коли вишня одягає білу сукню, а яблуня — пишний вінок, до нас приходить світле свято — День матері! Це свято любові й поваги до ваших мам. Кожний із вас любить свою маму, яка все зрозуміє, допоможе й пробачить, незважаючи ні на що. 24 країни світу відзначають День матері в другу неділю травня, а ще понад 30 країн — в інші дні.

- Привітайте своїх мам теплими словами, віршами, квітами.
- Прочитай вірш.

МАМИН ДЕНЬ

День травневий, день весняний —
Трави й квіти весняні.
Навкруги, куди не глянеш,
Все всміхається мені.

І в таку чудову днину,
Між пташок дзвінких пісень,
В серце кожної людини
Йшов з любов'ю мамин день.

В день такий приносять діти
До матусь любов свою —
В подаруночках і квітах
Кажуть: я тебе люблю.

С. Кузьменко

- Вивчи вірш напам'ять. Розкажи мамі.

- Прочитай текст.

ФІАЛКИ ДЛЯ МАМИ

Моя мама — кравчиня. Вона шиє для людей одяг. Люди, які приносять тканину, розповідають мамі про свої маленькі мрії — сукенку, пальто, блузку. Мамині руки перетворюють звичайний відріз тканини на нову річ.

Який я був здивований, отримавши в подарунок на день народження заплічник із безліччю кишеньок! Такого не було ні в кого! Я відразу ж упізнав мамину роботу й подякував за таку неповторну річ, зроблену її руками.

— Тарасику! — сказала мама. — Щоб подарувати комусь радість, не завжди треба шукати чогось великого та коштовного. Іноді найменша річ, зігріта любов'ю і працею, стає справжнім дивом. Учися дивувати всіх своєю працею.

Я знав, що мама любить вазони, які називають фіалками. Вони росли на підвіконні в нашому класі. Тетяна Григорівна якраз їх пересаджувала. Залишився один саджанець. Учителька «прочитала» мої думки.

— Ось і подарунок для твоєї мами, — сказала Тетяна Григорівна. — Якщо будеш із любов'ю його доглядати, він обов'язково розквітне до Дня матері. Чудовий подарунок!

Вітаючи маму зі святом, я простягнув їй вазон із фіалками. У маминих очах побачив удячність, захоплення і подив.

— Я виростив його сам, з любов'ю… *(за О. Мацьків).*

Досліджую текст

- Про який випадок зі свого життя розповів Тарас *(с. 142–143)*? Як ти оцінюєш учинок героя тексту? Чи були у твоєму житті подібні випадки? Прочитай слова мами хлопчика, виділені блакитним кольором. Поясни, як ти їх зрозумів / зрозуміла. Що тобі найбільше сподобалося в цьому тексті?

- Прочитай текст.

МЕД ДЛЯ МАМИ

Зайчик стояв біля дверей і не знав, що робити. Його мама застудилася. Він хотів купити їй меду, адже найкращі ліки від застуди — чай із медом. Він сміливо перейшов вулицю та опинився у великому місті.

— Скажіть, будь ласка, де тут продають мед? — запитав Зайчик.

— Іди прямо, а біля крамнички з квітами звернеш направо.

Довго блукав Зайчик, доки знайшов крамничку. Він відчинив двері.

— Добрий день! — привітався до пані Ведмедиці.

— Добрий день, Зайчику! — усміхнулася вона з-за прилавка.

— Я прийшов купити меду для моєї мами, вона застудилася.

— Мед для мами? Який турботливий Зайчик! — похвалила його Ведмедиця і налила повну баночку духмяного липового меду.

Зайчик вирушив додому й раптом зрозумів, що зовсім не знає дороги назад! Він бачив перед собою чужу вулицю і незнайомі будинки. Малий побіг в один бік, в інший... Надворі повечоріло й похолоднішало. Зайчик відчув, як йому під шубку заповзає страх. Раптом він побачив трамвайну зупинку. Там стояв трамвай номер 5.

— О, це ж наш трамвай! Він зупиняється біля мого дому! — зрадів малий.

А тим часом мама шукала своє дитя.

— Мамо! Мамо! — кинувся до неї син, вистрибуючи з трамвайчика.

Мама підхопила його на руки й міцно обняла.

— Де ж ти був, сину?

— Мамо, це тобі... для горла...

І Зайчик простягнув мамі баночку з медом.

Велике місто спало. Але на одній вулиці, в одному будинку, світилося вікно. І якщо добре придивитися, то можна побачити маленького Зайчика та його маму. Вони сиділи на кухні, радісно про щось розмовляли й пили чай із духмяним липовим медом *(за І. Малковичем)*.

Досліджую текст

- Визнач жанр тексту. Яка це казка — народна чи авторська? Хто головний герой тексту? Опиши Зайчика на початку? Як змінилися його емоції в кінці казки?

- Розглянь малюнок. Прочитай абзац тексту, який описує його зміст.

- ***Поділися думками.*** Створи кілька речень про головного героя казки. Яким ти його побачив / побачила?

- Прочитай текст.

НЕЗВИЧАЙНА ШКОЛА

Ця пригода сталася весною. Уже розцвіла кульбаба. Мурахи жваво прибирали своє помешкання.

Поруч із великим мурашником виріс незвичайний Гриб. Його товста ніжка нагадувала ніжку білого гриба, а все інше... І чого б це він так рано виріс?! Ще всі гриби сплять!

— Що це за шапка в мене? — бідкався гриб. — Наче в мухомора! Ні, не така, немає білих цяточок. Де моя родина? Кому я такий потрібний!

І дійсно, Гриб швидко виріс, а його ніхто не зривав…

Сьогодні вранці слуги винесли з мурашника Королеву погрітися на сонці. Вона була стурбована. Скоро літо, треба відкривати літню школу для малечі, а приміщення зруйнували потоки води.

І тут Королева побачила великого незвичайного Гриба!

— З якої ви родини? — запитала вона. — Чи не могли б ви надати прихисток нашим малим школярам?

— З радістю! — утішився Гриб. — Нарешті я комусь потрібний!

І тут закипіла робота. І скоро з'явилася незвичайна школа!

Королева оглянула нове приміщення школи.

— Я вам усім дякую за роботу. Був незвичайний гриб, а стала незвичайна школа! До навчання, малеча! *(за М. Завальною)*.

Досліджую текст

- Доведи, що в тексті всіх персонажів описано як істот *(с. 146–147)*. Про кого йдеться в частині тексту, позначеній блакитною рискою? А зеленою? Хто з персонажів був засмучений і здивований, а хто — стурбований і заклопотаний? Чим була стурбована Королева?

Прочитайте в особах розмову Королеви й Гриба, дотримуючись відповідної інтонації.

- Розглянь малюнок. Чи подобається тобі незвичайна школа? Пофантазуй, що має бути в класах такої школи.

- Прочитай текст.

НА ГОРОДІ…

На горо́ді під купою трухлявого гілля живе вуж Онисько. Праворуч мешкає жабка Одарочка. Вона чудова господарка! Ліворуч — оселя мишки Евридіки. Вона вміє вишивати хрестиком і гладдю. Далі — нірка хробачка Кузі. Він грає на скрипці та мріє стати музикантом. Ще тут живе колорадський жук Джек, який любить ласувати картоплинням, іноді чипсами.

Одного дня Онисько виліз із-під гілля помріяти й заснув. Прокинувшись, вуж побачив, як із неба прямо на нього падало сонце! Воно було велике, а з країв тріпотіли язики вогню! Сонце три-

малося на гілляці, яка одним кінцем застрягла в землі. Воно дивилося на Ониська мільйонами мільйонів зелено-чорних цяток-очей. На гілляці висіли зелені лопухи. Ще не згоріли.

— Рятуйте!!! Сонце падає! — зарепетував Онисько.

— Що ж робити? — стривожилась Евридіка.

— Треба втікати до Америки, до штату Колорадо, — сказав Джек, — у мене там родичі. Це з того боку Землі, якраз під нашим горо́дом. Треба проколупати в Землі дірочку і...

— А може, воно вже впало? — сказала жабка Одарочка. — Піду подивлюся.

Одарочка звела очі вгору й побачила, що прямо над їхньою купою гілля розквітнув великий гарний ... *(за Сашком Дерманським)*.

Досліджую текст

- Де відбуваються події? Прочитай у тексті. Назви́ персонажів так, як вони з'являються в казці. Розкажи про них. Яким був вуж Онисько? Який випадок із ним стався? Зроби припущення, що могло падати на сонного Ониська.

- Відтвори частину тексту, яка позначена блакитною рискою *(с. 148–149)*. Чи можна зрозуміти із цього тексту, що падало на Ониська?

- Прочитай вірш.

ВЕСНА

Біжать, біжать хмариночки
По небу в далечінь
І кидають від сонечка
Свою легеньку тінь.
А сонечко всміхається,
Цілує гай і сад,
І в листя одягається
Зелений виноград.
Цвітуть грушки, і вишеньки,
І яблунька рясна, —
Прийшла з теплом і сонечком
Сподівана весна.

О. Журлива

Досліджую текст

- Доповни речення словами з вірша.

Хмариночки *(що роблять?)* ... .
Сонечко *(що робить?)* ... .
Виноград *(що робить?)* ... .
Весна *(що зробила?)* ... .

- Чи можна назвати слова, якими ти доповнив / доповнила речення, виражальними засобами мови? Оґрунтуй свою думку.

За́соби вира́зності — це слова, які надають текстові виразності, емоційності, образності, роблять його більш цікавим, мелодійним і красивим.

- Прочитай пестливі слова, які вжито у вірші. Чому авторка їх використала?
- Які вірші про весну ти знаєш?

- Прочитай текст.

ЛИСИЧКА ТА ЖУРАВЕЛЬ

Українська народна казка

Були собі Лисичка та Журавель. Зустрілися вони та й заприятелювали.

Кличе Лисичка Журавля до себе в гості:

— Приходь, — каже, — Журавлику, приходь, лебедику!

От приходить Журавель на ласкаві запросини.

А Лисичка наварила каші з молоком, розмазала по тарілці та й припрошує:

— Пригощайся, Журавлику, пригощайся, лебедику!

Журавель до каші — стукав, стукав дзьобом по тарілці — нічого не вхопить.

А Лисичка як узялася до страви — лизне язиком, поки сама всю кашу виїла.

— Вибачай, Журавлику, — що мала, тим тебе й приймала, а більше немає нічого.

— То спасибі ж, — мовить Журавель. — Приходь же, Лисичко, тепер ти до мене в гості.

— Прийду, Журавлику, прийду, лебедику! — На тому й розійшлися.

От уже Лисичка йде до Журавля в гості. А Журавель приготував страву: узяв м'яса, картоплі, буряків, покришив дрібненько, склав у глечик із вузькою шийкою та й каже:

— Пригощайся, люба приятелько, не соромся!

От Лисичка до глечика — голова не влазить! Вона сюди, вона туди, вона й боком, і лапкою, і навстоячки, і зазирати… Нічого не вдіє!

А Журавель — дзьобом у глечик. Поїв, що наварив. А тоді й каже:

— Оце ж вибачай, Лисичко, — що мав, то тим і приймав. Та вже більше нічого не маю.

Ох і розгнівалася ж Лисичка! Так розсердилася, що й подякувати забула, як годиться. Так-то їй Журавлева гостина до смаку припала!

Та від того часу й не приятелює Лисиця із Журавлями.

Досліджую текст

- Прочитай запитання та відповіді. Вибери правильні на твою думку, відповіді.

Запитання	Відповіді
Про кого ця казка?	Казка про тварин.
Яка основна думка казки?	Не роби іншому погано.
Чого навчає казка?	Обманювати інших.

- Вилучи «зайве» в характеристиці персонажів казки.

  Лисичка — хитра, підступна, гостинна.
  Журавель — добрий, скупий, чемний.

- Вибери прислів'я до змісту казки.

  Книжка вчить, як на світі жить.
  Яке частування, таке й дякування.

- Як мали б зустріти одне одного справжні друзі?

- Прочитай текст.

ТОМАС І ЦУКОР

У тітоньки Люсі був дім і садок. Вона жила в хаті, а в садку жили мурахи. Якось мураха Томас сказав:

— Піду-но пошукаю чогось смачненького!

Він підповз під дверима будинку й потрапив до кухні, де стояв буфет. Потім по дверцятах буфета

Б. і М. Тржемецькі. Ілюстрація до казки

дістався до замкової шпарини і — шусть! — усередину. У буфеті стояла банка із цукром.

— Якраз те, що я люблю!

Томас їв, їв і ставав товстішим. Нарешті він вирішив, що час вирушати додому. Спробував пролізти назад крізь замкову шпарину, але не зміг.

Бідолаха Томас сів і заплакав. Щоб схуднути, довелося зайнятися гімнастикою. Він робив нахили й присідання, вдихи та видихи, бігав по буфету... І нарешті знову став таким, як раніше. Він уже зібрався в дорогу, як раптом відчув голод.

— Непогано б підкріпитися на доріжку, — сказав він і знову заліз у величезну банку... І що було далі? Як ти думаєш? *(за Д. Біссетом, переклад українською В. Воробйова).*

Досліджую текст

- Тобі сподобалася казка про Томаса *(с. 153–154)*? Де відбуваються події? Хто є головним героєм казки? Що найбільше любив Томас? Чому він не міг пролізти крізь замкову шпарину? Що нам підказує автор казки? Вислов власну думку. Створи своє продовження казки.

- Прочитай вірш.

ЩЕДРЕ ЛІТО

Літня спека, грози, грім,
Літо, ти прекрасне всім!
Скільки в тебе є скарбів:
В лісі — ягід та грибів;
У садках — смачна малина,
Аґрус, яблука, ожина.
Фрукти й зелень соковита —
Це смачні дарунки літа.
Ген тече срібляста річка…
Ой і тепла в ній водичка!
Можна влітку засмагати,
Можна плавати й пірнати.

Т. Корольова

Досліджую текст

- Розгляньте ілюстрацію. Прочитайте на́зви літніх місяців: червень, липень, серпень. Який місяць розпочинає літо? Чому вірш має такий заголовок? Про які скарби літа пише авторка? Прочитай ці рядки. Що можна робити влітку? Прочитай, доповнивши власними думками. Як ти хочеш провести літо?

- Прочитай вірш.

КАНІКУЛИ

Червневе сонечко зійшло,
всміхнулося тихесенько,
повеселішало село,
і річці нашій весело!
Вода лоскоче береги,
а ті сміються квітами.
Мчимо, веселі, у луги —
діждалися канікул ми.

В. Струтинський

- Розкажи, як ти мрієш провести свої канікули.

Мої навчальні досягнення

Прочитай текст. Дай відповіді на запитання.

ПРО ЩО ЙДЕТЬСЯ?

Ірина й Максим спостерігали, як у саду опадали білі яблуневі пелюстки. Дівчинка подивилася на небо й промовила:

— І що приготувала нам ота чорна хмара? Відгадай, брате.

— Як нема мене — чекають,
Як прийду — усі втікають.

Максим усміхнувся і додав:

— А ще всі його просять:

Іди, іди, ... !
Зварю тобі борщику
В зеленому горщику.

До дітей підійшла мама. Вона подивилася на хмару й сказала:

— Як у травні ... надворі — то восени хліб у коморі.

У цю хвилину чорна хмара заплакала. Линуло, наче з відра! Не **дощ — злива!** *(О. Величко).*

1. Заголовок тексту ... . 2. Тема тексту ... . 3. Головні герої ... . 4. Як називаємо виділені речення, що сказала Ірина? 5. Як називаємо виділені речення, що сказав Максим? 6. Як називаємо виділені речення, що сказала мама? 7. Речення з порівнянням є в зачині чи кінцівці? 8. Підкреслені слова називаємо словами, ... за значенням. 9. Виділені слова називаємо словами, ... за значенням.

ЗМІСТ

Від авторок 3

Розділ 1. Родина, родина — це вся Україна…

Одна Україна *(Ю. Хандожинська)* 4
Мандрівка Україною *(за Д. Чередниченком)* 6
Наша мова *(за А. Коваль)* 7
Мудра мова *(за А. Григоруком)* 9
Мама *(В. Гринько)* 11
Сестра *(за Й. Друце)* 13
Відгадай… *(Т. Лисенко)* 15
Літній вечір *(за М. Вінграновським)* 18
Найкращий татусь *(за Г. Маламедом)* 20

Розділ 2. Чаклунки осені портрет

Шепіт, шелест, шерех листя… *(Т. Корольова)* 22
Зажурилась бджілка… *(В. Гренджа-Донський)* 23
Дощ Дощисько *(за Г. Кирпою)* 26
Бабине літо *(за М. і Т. Прохаськами)* 27
Ввечері *(Г. Кирпа)* 29
Хмари *(Г. Кирпа)* 30

Розділ 3. Моя школа. Мої друзі

Веселий дзвінок *(М. Сингаївський)* 31
Моє щасливе життя *(за Р. Лагеркранц)* 32
Про дружбу *(В. Остапчук)* 34
Глечики *(за Дз. Матіяш)* 35
Найбільше я хочу… *(М. Сингаївський)* 37
Легенда про Покрову 38
Другий день війни *(за О. Лущевською)* 39
Хом'ячок Рудольф *(за Е. Мозером)* 41
Я сьогодні пастушок *(Г. Фалькович)* 42
Лічилка *(Н. Забіла)* 44
Якого кольору листопад? *(М. Братко)* 45
Лікар Ворон *(за Е. Мозером)* 46
Мишеня Мицик *(за Ю. Чеповецьким)* 48
Де зимує Зайчик? 49

Розділ 4. Зимонько, голубонько, в білім кожушку…

Гостює в нас зима *(В. Кленц)* 52

Я люблю сніг, люблю грудень... *(за Дз. Матіяш)* 53
Сіє, віє, завіва... *(В. Каменчук)* 54
Дзвінок до святого Миколая *(за О. Цегельською)* 55
Несподіванка *(за О. Романчуком)* 56
Фея Сніжинка *(за Л. Ра)* 58
Духмяний чай тітоньки Завірюхи *(за Л. Ра)* 60
Ой летять сніжинки... *(Г. Бойко)* 61
Прийшла зима... *(за І. Квіткою)* 62
Там, де синіє Говерла... *(за З. Мензатюк)* 64
Коляд, коляд, коляда 65
Різдвяне диво *(за І. Квіткою)* 66
Мої навчальні досягнення 68
Моє щасливе Різдво *(за М. Люнде)* 69
Муха та дзвіночок *(за В. Мізюк)* 70
Сипле сніг... *(М. Підгірянка)* 72
Це мій ліс *(за А.-К. Вестлі)* 73
Білий кожух... *(К. Дишкант)* 75
Зимова казка *(за З. Топеліусом)* 75
Біле-біле все навколо... *(П. Воронько)* 77
Мільйон мільйонів сестричок *(за З. Мензатюк)* 78
Перший білий лебідь *(за Д. Максимович)* 79
Сильніше за силу 81
Лисичка-Сестричка та Вовк-Панібрат 83
Лютий *(О. Лупій)* 85
Веселі сніговики *(за М. Кремене)* 86
Відлига *(А. Качан)* 88
Хатинка для Зайця *(за О. Лапушеною)* 90
Кіт, зима і весна *(М. Вінграновський)* 92
Дарина й синичка *(за К. Бондаренко)* 93
Лютий *(М. Познанська)* 96
Як Весна замість Зими була *(за О. Майбородою)* 97

Розділ 5. Прийди, веснонько, з радістю, з великою милістю...

Веснянки 99
— Весняночко-паняночко... 100
Благослови, мати 101
Закличка до сонечка... *(Т. Строкач)* 101
Встала весна ... *(Т. Шевченко)* 103

Дві бурульки *(В. Паронова)* 103
Весна, весна! Радійте, дітки... *(Олександр Олесь)* 104
Півник Коралик *(за Г. Бехлеровою)* 105
Повернувсь лелека *(В. Бондаренко)* 108
Іди, іди, дощику *(за З. Мензатюк)* 109
Що з весною настає *(К. Перелісна)* 111
Сонячний зайчик *(за Вс. Нестайком)* 112
Вербові сережки *(Л. Костенко)* 114
Березневі котики *(Н. Карпенко)* 115
Я квітую *(М. Сингаївський)* 116
Пригода крашанки *(за Ю. Хандожинською)* 117
Духмяний дух рідного дому *(за Т. Горицвіт)* 119
Мій дім ... *(Н. Карпенко)* 120
Наша хмара *(за О. Кротюк)* 121
Кульбаба та сонячні зайчики *(за Вс. Нестайком)* 122
Софія, яка боялася темряви *(за О. Поповичем)* 124
Уже весняне сонце припікає *(Леся Українка)* 126
Вірш про землю *(Н. Карпенко)* 127
Єнотик Бо та повітряна куля *(за І. Лазуткіною)* 128
Дивний гість *(за Л. Сапожніковим)* 132
Малий Мирон *(І. Франко)* 135
Надійшла весна прекрасна... *(І. Франко)* 135
Ярмарок *(за З. Мензатюк)* 135
Квітуча весна *(М. Трохим)* 138
Травень *(Т. Полубко)* 139
Як народилось яблуко *(за Г. Кирпою)* 140
Мамин день *(С. Кузьменко)* 142
Фіалки для мами *(за О. Мацьків)* 142
Мед для мами *(за І. Малковичем)* 144
Незвичайна школа *(за М. Завальною)* 146
На городі... *(за Сашком Дерманським)* 148
Весна *(О. Журлива)* 150
Лисичка та Журавель 151
Томас і цукор *(за Д. Біссетом)* 153
Щедре літо *(Т. Корольова)* 155
Канікули *(В. Струтинський)* 155
Мої навчальні досягнення 156

Навчальне видання

Захарійчук *Мар'яна Дмитрівна*
Іванчук *Марія Георгіївна*

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина друга

ЧИТАННЯ

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей».

Для оформлення підручника використано матеріали, що перебувають у вільному доступі в мережі «Інтернет».

Художниці *В. Дунаєва, Ю. Ясінська*

Редакторка *Н. Забаштанська*
Обкладинка, макет і художнє оформлення *Н. Антоненко*
Технічне редагування *Л. Ткаченко*
Комп'ютерна верстка *О. Руденко*
Коректорка *С. Бабич*

Формат 70×100/16.
Ум. друк. арк. 13,00. Обл.-вид. арк. 11,67.
Тираж прим. Зам. №